

Okula Dönüş Ebeveyn Anketi Raporu 2024–2025 Eğitim Öğretim Yılı

Eğitim Sektörü Çalışma Grubu | Kasım 2024

Inter-Agency
Coordination
Türkiye

Okula Dönüş Ebeveyn Anketi Raporu 2024–2025 Eğitim Öğretim Yılı

Kasım 2024

Ön Kapak Fotoğrafı: UNICEF/UNI681204/Ölçer

Arka Kapak Fotoğrafı:

UNICEF/UN0613062/Karacan

Çalışmanın içeriği UNICEF'in politikalarını veya görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. Bu yayındaki tanımlamalar, herhangi bir ülkenin veya bölgenin veya yetkililerinin yasal statüsü veya sınırların belirlenmesi konusunda bir görüş anlamına gelmez. Bu çalışmanın telif hakkı Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'na aittir. Bu çalışmanın yeniden basılması/çoğaltılması/fotokopisini veya başka herhangi bir şekilde yazılı olarak alıntı yapılması için izin alınması gerekmektedir. UNICEF'in yazılı bir talepte bulunulmasını gerektiren resmî bir izin politikası vardır. Ticari olmayan kullanımlar için izin normalde ücretsiz olarak verilecektir. İzin talebinde bulunmak için lütfen aşağıdaki irtibat kişisine ve adresle iletişime geçiniz.

Daha fazla bilgi için: **UNICEF Türkiye,**

Eğitim Birimi E-posta:

ankara@unicef.org

UNICEF Türkiye Ülke Ofisi

Yıldız Kule İş Merkezi Turan Güneş Blv. No: 106 Kat: 7,
Ankara, Türkiye

Tel: +90 312 454 1000

Fax: +90 312 496 1461

© UNICEF Türkiye, Ankara, 2025

Teşekkür

Eğitim Sektörü Çalışma Grubu, depremde etkilenen Türk ev sahibi topluluklar da dâhil olmak üzere, farklı milletlerden hane halklarına ulaşma ve veri toplama konusundaki katkıları ve destekleri için aşağıdaki sektör ortaklarına ve kuruluşlara teşekkürlerini sunar:

Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneği (AHCSA), Sosyal Gelişim ve Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Yeryüzü Çocukları Derneği (YEÇED), Care International, Sevgi ve Kardeşlik Vakfı (SEVKAR), Concern Worldwide, Dünya Doktorları Derneği (DDD), Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gökkuşluğu Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), IGAM İltica ve Göç Araştırma Merkezi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), İzmir Buca Belediyesi, Kilis Belediyesi, Malatya Yaşam Derneği, Maya Vakfı, Protez Uzunlar için Ulusal Suriye Projesi (NSPPL), Mülteciler Derneği, Rengarenk Umutlar Derneği, Save The Children, Shafak Organization, Hayata Destek Derneği (STL), Türk Kızılay, Tzu Chi, Tıbbi Bakım ve Yardım Kuruluşları Birliği (UOSSM), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Welthungerhilfe (WHH) ve Genç Hayat Vakfı (GHV).

İşbu raporun hazırlanması UNICEF liderliğinde Eğitim Uzmanı/ESÇG Ulusal Koordinatörü Muhammad Israr Khan tarafından, Yasemin Kızıloğlu'nun (Eğitim Sorumlusu/Bilgi Yönetimi) desteğiyle ve Eğitim Birimi Şefi Terry Durnnian'ın stratejik rehberliğinde gerçekleştirilmiştir.

Bize ulaşın

Muhammad Israr Khan

Eğitim Uzmanı/ESÇG Ulusal Koordinatörü, UNICEF Türkiye Ülke Ofisi

E-posta: misrar@unicef.org

Amson Simbolon

Eğitim Uzmanı/Güneydoğu Anadolu Türkiye EÇG Koordinatörü, UNICEF

Türkiye Ülke Ofisi

E-posta: asimbolon@unicef.org

Barış Deyirmenci

Eğitim Sorumlusu, UNICEF Türkiye Ülke Ofisi

E-posta: bdeyirmenci@unicef.org

1. Kısaltmalar Listesi

3RP	: Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı
OD	: Okula Dönüş
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
EÇE	: Erken Çocukluk Eğitimi
ESÇG	: Eğitim Sektörü Çalışma Grubu
OGG'ler	: Odak Grup Görüşmeleri
RSPSD	: Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
İGİM	: İl Göç İdaresi Müdürlüğü
İL MEM	: İl Millî Eğitim Müdürlüğü
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
GKA	: Geçici Koruma Altında
WASH	: Su, Sanitasyon ve Hijyen

İçindekiler

1. Kısaltmalar Listesi	4
2. Şekil ve Tablo Listesi	6
3. Yönetici Özeti	7
4. Amaç, Arka Plan ve Bağlam	10
5. Giriş	13
5.1 Gerekçe	13
5.2 Amaçlar ve Kapsam	13
5.3 Metodoloji	13
5.3.1 Örneklem Metodolojisi	14
5.3.2 Dış Erişim ve Veri Toplama Yöntemleri	14
5.3.3 Veri Analizi ve Görselleştirme	15
5.3.4 OD Ebeveyn Anketi'nin Sınırlamaları	15
6. Değerlendirme Bulguları	16
6.1 Demografik Profil	16
6.2 Katılımcı Örneklemdeki Okul Çağındaki Çocukların Profili	17
6.2.1 Yaş Grubu Dağılımı	19
6.3 Tüm Yaş Gruplarında Eğitime Erişim Engelleri: Ebeveyn Anketi ve Odak Grup Görüşmelerinden Elde Edilen Temel Bulgular	20
6.3.1 Eğitim Engellerinin Temel Etmenleri: Ebeveyn OGG'lerinden Elde Edilen Bilgiler ve Gözetim	24
6.4 Okula Devamlılık Sorunları (Uyruk ve Yaş Grubuna Göre)	25
6.5 Erken Çocukluk Eğitiminin Kısa Özeti	29
6.6 Engeli Olan Çocuklara Yönelik Algılar ve Sosyal Davranışlar	31
6.6.1 Eğitimde Engellilik Konusunda Ebeveyn Bakış Açıları	32
6.7 Alternatif Eğitim Yolları ve Müdahaleler	32
6.8 Ebeveynlerin Yaygın Eğitim Programlarına İlişkin Farkındalığı ve İlgisi	33
7. Yeni Eğitim Öğretim Yılı'nın Planlaması: Türkiye'deki Suriyeli ve Afgan Aileler İçin 2024-2025 Yılı Okul Kayıtlarına İlişkin Zorluklar ve Görüşler	33
8. Temel Zorlukların Özeti	35
9. Türkiye'de Eğitime Erişimin İyileştirilmesine Yönelik Öneriler	38
Ek 1	42
10. Bölgesel Ebeveyn Anketi Analizi	42
10.1 Depremden Etkilenen Güneydoğu Bölgesi	42
10.2 İstanbul Ebeveyn Anket Bulguları	43
10.3 Ege Bölgesi Ebeveyn Anket Bulguları	45

2. Şekil ve Tablo Listesi

Şekil 1	: Coğrafi Ayrıntılar – Tüm Değerlendirme Katılımcılarının Demografik Özellikleri	16
Şekil 2	: Okul Çağındaki Çocukların Eğitim Durumunun Analizi	18
Şekil 3	: Ankete Katılan Hanelerdeki EÇE (3-5 Yaş) ve Okul Çağındaki Çocukların (6-17 Yaş) Yüzde Dağılımı	19
Şekil 4	: Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri	21
Şekil 5	: EÇE Çağındaki Çocukların Okullara/EÇE Merkezlerine Devam Etmemesinin Nedenleri	30
Şekil 6	: Önümüzdeki Eğitim Yılı Boyunca Nerede Yaşamayı Planlıyorsunuz? (Eylül 2024'ten Başlayarak)	34
Şekil 7	: Çocukların Eğitim Programına Dönüşüyle İlgili En Büyük Endişe	34
Şekil 8	: Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri	42
Şekil 9	: Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri	44
Şekil 10	: Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri	46
Tablo 1	: Anket Örneklemindeki Okul Çağındaki Çocukların Profili	17
Tablo 2	: 3-5 Yaş Arası Erken Çocukluk Eğitimi Alan Çocukların Profili	29
Tablo 3	: Toplumun Engeli Olan Çocuklara Yönelik Algıları	31

3. Yönetici Özeti

Türkiye 2024-2025 eğitim öğretim yılına başlarken yaklaşık %20'si okula devam etmeyen 1,2 milyondan fazla okul çağındaki mülteci ve yabancı uyruklu çocuk için eğitime erişim, kritik bir sorun olmaya devam etmektedir.¹ Bu çocuklar arasında en büyük grup geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklardan oluşmakta, bu çocuklar maddi zorluklar, dokümantasyon sorunları ve ayrıca 11 ildeki eğitim faaliyetlerini aksatan Şubat 2023 depremlerinin kalıcı etkileri gibi birleşik zorluklarla karşı karşıyadırlar. Depremden etkilenen ve yeterli hizmet alamayan bölgelerde, altyapı hasarı, aşırı kalabalık sınıflar ve psikososyal sıkıntılar okula katılımı engellemeye devam ettiği için söz konusu zorluklar özellikle şiddetlidir. Bu zorluklara bir yanıt olarak UNICEF'in öncülüğünde Eğitim Sektörü Çalışma Grubu (ESÇG), okula kayıt ve devamlılığın önündeki engelleri belirlemek ve ele almak için, yıllık Okula Dönüş (OD) Ebeveyn Anketi başta olmak üzere veri odaklı ve kapsayıcı stratejilere öncelik vermiştir. 2023-2024 OD anketinden elde edilen bilgiler, kritik müdahalelere şimdiden ışık tutmuştur ve 2024-2025 dönemi, kırılgan durumdaki çocuklara ve ailelerine yönelik hedefli desteği yönlendirerek bu çalışmayı derinleştirecektir. Her bir çocuğun güvenli ve destekleyici bir ortamda öğrenme fırsatına sahip olmasını sağlamaya yönelik bu çabaların sürdürülmesi ve ölçeklendirilmesi için donör yatırımlarının devam etmesi kritik önem taşımaktadır.

UNICEF öncülüğünde ESÇG tarafından yürütülen 2024 OD Ebeveyn Anketi, Türkiye genelinde, depremlerden etkilenen 11 il de dâhil olmak üzere, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için çocukların eğitime erişim durumunu değerlendirmiştir. Ankete Türk, Suriyeli, Afgan ve farklı uyruklardan mülteci gruplardan da dâhil olmak üzere,

Elde edilen bulgulara göre 6-17 yaş aralığındaki okul çağındaki çocukların %79,51'i hâlihazırda bir eğitim programına katılırken %20,49'u ise herhangi bir eğitim programına devam etmemektedir.

toplam 2,455 hane katılmış olup 3-17 yaş aralığında 6,082 çocuk (bunların 3,303'ü kız çocuğudur) hakkında veri elde edilmiştir.

Depremden etkilenen Türk çocuklara kıyasla (%17,42), en yüksek devamsızlık oranları özellikle Suriyeli (%20,82) ve Afgan (%19,68) mülteci çocuklar arasında görülmektedir. Bununla birlikte, Irak, Filistin ve Ukrayna gibi diğer ülkelerden gelen mülteciler, kendi topluluklarında bulunan okul çağındaki çocukların %30'unun, herhangi bir eğitim programına devam etmediğini bildirmektedir. Ayrıca eğitim programına katılmayan çocukların %45,73'ünü kız çocukları oluşturmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği en çok, ileri yaş grupları ve mülteci nüfus arasında belirgin olarak görülmektedir.

Veriler, 3-5 yaş aralığındaki çocuklarda erken çocukluk eğitimi (EÇE) katılımının, tüm uyruklar arasında kritik düzeyde düşük olduğuna işaret etmektedir; bu çocukların yalnızca %19,40'ı eğitime katılırken %80,60'ı hiçbir EÇE programına katılmamıştır. Devamlılık özellikle 3-4 yaşındakilerde (%13,5) 5 yaşındakilere (%27,3) kıyasla daha düşüktür. Ev sahibi topluluklardan gelen depremden etkilenmiş çocuklar %30'luk oran ile en yüksek EÇE katılım oranına sahiptir. Bu oranı %25,2 ile Afgan çocuklar takip ederken, Suriyeli çocuklarda bu oran %17,9 ile en düşüktür.

Eğitime erişimin önünde birçok engel bulunmaktadır. Bu engellerin %37,67'sini sistemsel ve kayıt süreçlerinde yaşanan sorunlar oluştururken, kimlik belgelerinin eksik olması, ikamet kayıtlarının güncellenmesinde yaşanan zorluklar ve mülteciler arasında farkındalık eksikliği özellikle yer değiştirmiş haneleri etkilemektedir. Okul üniformaları, kırtasiye malzemeleri, ulaşım, cep harçlığı ve okulda planlanan gezilerin masrafları da dâhil olmak üzere okulla ilgili harcamaların yüksek maliyetleri nedeniyle hanelerin %32,19'unu etkileyen maddi kısıtlamalar bir başka önemli zorluktur. Okulla-

11
Depremlerde
etkilenen il sayısı

6.082
çocuktan
veri sağlandı.

2.455
hane ankete
katıldı.

¹ MEB 2024

© UNICEF/UNI681087/Ölçer

rın uzaklığı ve ulaşım zorlukları, katılımcıların EÇE ve okul çağındaki çocuklarının %16,21'ini, özellikle de uygun fiyatlı ulaşım imkânının kısıtlı olduğu kırsal kesimlerdeki ve depremde etkilenen bölgelerdeki çocukları etkilemektedir. Ekonomik sıkıntılar ise çocuk işçiliğine yol açarak çocukların %14,16'sının eğitim programlarına katılımını engellemiştir. Zorbalık ve toplumdan dışlanma, başta mülteci öğrenciler ve kız çocukları olmak üzere, çocukların %9,82'sini etkilemekte ve okul terklerine yol açmaktadır. Ayrıca, yetersiz yardımcı öğrenme cihazları, fiziksel erişilebilirlik engelleri ve yetersiz destek hizmetleri nedeniyle sınırlı engellilik kapsayıcı eğitim, çocukların %7,31'ini etkilemektedir. Öğretmen başına düşen öğrenci oranının yüksek oluşu, yetersiz okul kapasiteleri ve deprem kaynaklı okul hasarları sonucu oluşan aşırı kalabalık sınıflar ve altyapı eksiklikleri, öğrencilerin %7,08'ini etkilemiştir. Anket katılımcılarının bildirdiği üzere çocukların yaklaşık %6,39'u, eğitim fırsatlarına devam etmeyen akranlarından etkilenmektedir. Ayrıca dil engelleri, özellikle de sınırlı Türkçe yeterliliğe sahip mülteci çocuklar için, hem entegrasyon hem de öğrenme açısından önemli zorluklar oluşturmaktadır. Bu engellerin yanı sıra, çocukların eğitim programlarına devam etmesini olumsuz yönde etkileyen başka etkenler de bulunmaktadır. Bu etkenler arasında, mevcut eğitim fırsatları hakkındaki bilgi eksikliği ve bazı eğitim personelinden kaynaklanan olumsuz etkiler yer almaktadır. Kardeşlere veya yaşlılara bakmak gibi hane sorumlulukları ve tarım işleriyle uğraşmak da çocukların okula devamlılığını engellemektedir. Eğitim materyalleri ve yardımcı cihazların enkaz altında kalması, hasarlı okul binaları, beton yapılara yeniden girme korkusu ve yetersiz WASH tesisleri gibi deprem kaynaklı zorluklar da yine eğitimde aksamaya sebep olmuştur. Ayrıca, engellilik kapsayıcılığı konusunda eğitim almış öğretmenlerin eksikliği, bu çocukların eğitime erişimini sınırlamaya devam etmektedir.

İstatistiksel verilerin yanı sıra, nitel bilgiler de ebeveynlerin bazı ek endişeleri olduğunu gözler önüne sermektedir. Birçok mülteci aile adres doğrulama, kimlik

almada yaşanan gecikmeler ve okula kayıt prosedürlerine dair bilgi eksikliği gibi sorunlarla boğuşmakta ve bu durum da çocukların uzun dönemler boyunca eğitim programlarına devam etmemesine neden olmaktadır. Yer değiştirme, depremler ve toplumdan dışlanma kaynaklı travmalar da dâhil olmak üzere psikososyal engeller, çocukların okula dönme isteğini ve kabiliyetini önemli ölçüde etkilemektedir. Toplum tutumları da bir rol oynamaktadır; zira engeli olan çocukların ebeveynleri damgalama ve yetersiz kaynaklar konusunda endişelerini dile getirmekte ve dolayısıyla farkındalık kampanyalarına ve kapsayıcı eğitim reformlarına olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Söz konusu zorlukların ele alınması için hedefli müdahaleler önerilmektedir. Şartlı eğitim yardımlarına (ŞEY) ve burslara erişimi artırmak gibi maddi yardım programlarının yaygınlaştırılması yönündeki eylemler, kırılgan ailelere destek olabilir. Kayıt süreçlerinin kolaylaştırılması amacıyla MEB, İl Millî Eğitim Müdürlükleri ve Göç İdaresi Başkanlığı arasındaki koordinasyonun iyileştirilmesi, kayıtlarda yaşanan gecikmeleri önemli ölçüde azaltabilir. Ayrıca ebeveynlerin farkındalığının ve bilgisinin artırılması da önemle tavsiye edilmektedir. Devlet destekli ulaşım ve genişletilmiş yerel ağlar da dâhil olmak üzere okula ulaşım çözümlerinin geliştirilmesi, uzak bölgelerde yaşayan çocukların eğitime erişimini iyileştirecektir. Özellikle depremde etkilenen ve aşırı kalabalık bölgelerde okulların altyapısına ve kapasitesine yapılacak yatırımlar, engeli olan çocuklar için erişilebilirliği sağlayacaktır. Okul genelinde programlar, öğretmen eğitimleri ve danışmanlık hizmetleri aracılığıyla zorbalığa karşı önlemlerin ve psikososyal desteğin güçlendirilmesi de ayrıca kritik öneme sahiptir. Geliştirilmiş Türkçe ve Arapça dil desteği, yoğun dil kursları ve iki dilli öğretmenlerin istihdam edilmesi gibi uygulamalar, mülteci çocukların entegrasyonuna destek olacaktır. Kız çocuklarına yönelik burslar, rehberlik programları ve uygun ulaşım seçenekleri gibi toplumsal cinsiyet kapsayıcı eğitim politikalarını teşvik etmek, sosyokültürel engellerin aşılması için gereklidir. Son

olarak, acil durum planları, mobil öğrenme birimleri ve alternatif eğitim yolları geliştirerek eğitimde acil durum hazırlığını sağlamak, krizler sırasında yaşanması muhtemel kesintileri en aza indirmeye yardımcı olacaktır.

OD Ebeveyn Anketi, Türkiye’de özellikle ötekileştirilmiş ve kırılgan çocukların eğitime erişiminin önündeki engellerin aşılması için çok sektörlü bir iş birliğine olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Özellikle mülteci ve depremde etkilenen çocuklar için erişimin ve eğitimde kalmanın iyileştirilmesinde, MEB, ESÇG, belediyeler ve donörler tarafından uygulanacak hedefli müdahaleler hayati önem taşımaktadır. Söz konusu paydaşlar arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi, acil durum hazırlığını uzun vadeli kalkınmayla birleştiren hızlı ve etkili bir müdahalenin sağlanması için büyük önem taşımaktadır.

4. Amaç, Arka Plan ve Bağlam

Yaklaşık 1,2 milyonu çocuk olmak üzere neredeyse 4 milyon insanı topraklarında barındıran Türkiye, dünyanın en büyük mülteci nüfuslarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfus, geçici koruma altındaki 2,8 milyon Suriyeliyi ve Afganistan, Irak ve Ukrayna gibi ülkelerden gelen yaklaşık 400,000 sığınmacıyı kapsamaktadır.² Bu bağlamda, Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) çerçevesinde eğitim, özellikle Geçici Koruma (GK)³ ve Uluslararası Koruma (UK)⁴ altındaki çocuklar için Türkiye'nin mülteci müdahalesinin önemli bir bileşeni olmaya devam etmektedir.⁵

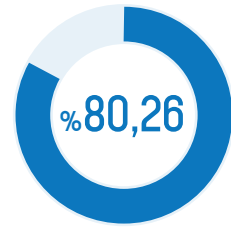
Türkiye'de eğitim, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana başlık altında yapılandırılmıştır. Örgün eğitim; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise dil ve telafi kursları gibi örgün eğitim sistemini tamamlayan programları ifade etmektedir. 12 yıl zorunlu eğitim vardır ve bu eğitim süresi, her biri dört yıl olan 3 kademeye ayrılmıştır: ilkokul, ortaokul ve lise.

Yabancı uyruklu ve GKA Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine kayıt oranlarının artmasına rağmen, sürdürülebilir erişim ve eğitimde kalmanın sağlanmasında önemli zorluklar kendini göstermeye devam etmektedir. Türkiye'de ikamet eden 1,269,956 okul çağındaki yabancı uyruklu çocuğun %80,26'sı (1,019,238) bir okula kayıtlı iken %19,74'ü (250,718) ise okula devam etmemektedir. Eğitim kademesine göre kayıtların gerçekleşme oranları ise şöyledir: 56,379 çocuk okul öncesi eğitimde (44.48%), 461,246 çocuk ilköğretimde (97.02%), 334,549 çocuk ortaöğretimde (94.59%), ve 167,064 çocuk da lisede kayıtlıdır (53.19%). En büyük öğrenci grupları Suriyeliler (842,194), Iraklılar (50,783) ve Afganlardan (43,656) oluşmaktadır. En yüksek öğrenci sayıları ise İstanbul'da (184,876), Gaziantep'te (116,157) ve Şanlıurfa'da (74,401) görülmektedir.⁶

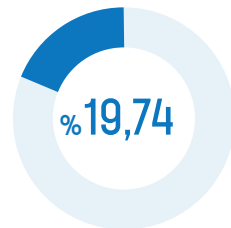
Özellikle GKA Suriyeli çocuklara odaklanıldığında ise bu çocukların 1,071,604'ünün okul çağında, 842,194'ünün (%78,59) okula kayıtlı ve 229,410'unun ise (%21,41) okul dışında olduğu görülmektedir. Kademelere göre kayıt oranları ise şöyledir: Okul öncesinde 47,563 (%41,95), ilköğretimde 400,226 (%93,35), ortaöğretimde 272,441 (%93,75) ve lisede 121,964 çocuk kayıtlıdır (%48,35). En fazla Suriyeli öğrenciye ev sahipliği yapan ilk üç il sırasıyla İstanbul (140,337), Gaziantep (115,451) ve Şanlıurfa'dır (73,477). Bu rakamlar, Türkiye'nin mülteci ve yabancı uyruklu çocukları ulusal eğitim sistemine entegre etme çabalarını yansıtırken okul dışı kalmış çocuklar sorununun ele alınmasında mevcut zorluğunu da vurgulamaktadır.⁷

Yabancı uyruklu ve GKA Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine kayıt oranlarının artmasına rağmen, sürdürülebilir erişim ve eğitimde kalmanın sağlanmasında önemli zorluklar kendini göstermeye devam etmektedir.

Okula kayıtlı çocukların oranı

Okul dışı kalmış çocukların oranı

² Göç İdaresi Başkanlığı, Göç İstatistikleri, 2025

³ Ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel akın hâlinde Türkiye'ye gelen veya Türkiye sınırlarını geçen yabancılar (çoğunlukla Suriyeliler) (6458 sayılı Kanun).

⁴ Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma için verilen statü – geçici koruma altındaki (GKA) Suriyeliler ve Afganlar, Filistinliler, Iraklılar, Yemenliler ve Somalilileri kapsamaktadır (6458 sayılı Kanun).

⁵ 3RP, Suriye krizine yanıt vermek üzere insani yardım ve kalkınma ortakları için geliştirilmiş stratejik, koordinasyon, planlama, savunuculuk, kaynak yaratma ve programlama platformudur. Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'ı kapsayan beş bağımsız ülke bölümü ile bir bölgesel plandan oluşmaktadır. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) | Küresel Mülteci Mutabakatı | UNHCR (<https://globalcompactrefugees.org/good-practices/regional-refugee-and-resilience-plan-3rp>)

⁶ MEB/veya <https://okuladonus.org/documents/foreign-students-statistics-in-turkiye-2024-2025.pdf>

⁷ MEB/veya <https://okuladonus.org/documents/foreign-students-statistics-in-turkiye-2024-2025.pdf>

Türkiye’de özellikle depremde etkilenen veya uzak bölgelerdeki mülteci ve kırılgan çocuklar, eğitime erişimde okula kayıt sorunları, maddi kısıtlamalar ve sınırlı ulaşım imkânları gibi çok sayıda engelle karşı karşıya kalmaktadır. Marmara ve Ege gibi bölgelerde ise sıklıkla yapılan adres değişiklikleri ve buna bağlı ortaya çıkan sorunlar, çocukların okula erişimini daha da zorlaştırmakta ve devamsızlık oranlarının artmasına neden olmaktadır. Çocuk işçiliği, engeli olan çocuklara yönelik sınırlı destek, aşırı kalabalık sınıflar, dil güçlükleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, psikolojik stres ve yetersiz erken çocukluk eğitimi gibi zorluklar, okula kayıt ve eğitimde kalmayı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca acil durum hazırlıklarının zayıf olması ve hasarlı altyapının onarımının gecikmesi gibi etkenler, öğrenmeyi aksatmaya ve birçok çocuğun dışlanma riskini artırmaya devam etmektedir. Şubat 2023 depremleri eğitim ortamını önemli ölçüde etkilemiş, hem ev sahibi hem de mülteci topluluklar arasındaki mevcut kırılganlıkları daha da artırmıştır. 11 ili etkileyen bu afet, okulların altyapısının hasar görmesine veya yok olmasına, ailelerin yerlerinden edilmelerine sebep olmuştur. Bölgede önceden de var olan sorunlar (ör. nüfus olarak yoğunluk, sınırlı kaynaklar ve kapsayıcılıkta yaşanan zorluklar) daha da kötüleşmiştir. Adıyaman, Gaziantep, Hatay ve Kahramanmaraş gibi iller, altyapı yatırımları ve yer değiştirmiş çocuklar ve kırılgan topluluklar için sunulacak hedefli desteğe acil ihtiyaç duymaktadır.

Eğitime erişimin önündeki engellere dair daha derin bir anlayış geliştirmek amacıyla, çocukların okula kayıtlarının önündeki bu engelleri kaydetmek için OD Sorun Kaydından yararlanılmıştır. Söz konusu engeller arasında ayrıca, çocukların okul kaydını yapabilmek için ek çaba gerektiren özel durumlar da yer almıştır. Yerel kuruluşlar, söz konusu sorunların birçoğunu ele almış, çözilemeyen vakaları ise merkezî savunuculuk

için UNICEF’e iletmıştır. Sorun kaydı⁸ kullanılarak 17 il genelinde 22 ESÇG üyesinden 275 vaka toplanmıştır. Toplanan bu vakalardan 22’si çözüme kavuşturulurken 29’u çözümsüz kalmış ve 224’ü ise takip amacıyla kamu kurumlarına veya STK’lere yönlendirilmiştir. En fazla vaka Kilis (96), Hatay (43) ve Şanlıurfa’dan (30) bildirilmiştir. Eğitimin önündeki başlıca engeller arasında kimlik veya denklik belgelerinin olmaması, maddi problemler, sınıfların yetersizliği, dil engelleri, okul idaresinin açıklama yapmadan reddetmesi ve engeli olan çocukların okula erişememesi yer almıştır. Elde edilen bu bulgular, ilerideki savunuculuk faaliyetlerine ve stratejik yanıtlara ışık tutacaktır.

Türkiye’nin eğitim sektörü müdahalesi, 3RP, Deprem Müdahale Programı ve BM Sürdürülebilir Kalkınma İşbirliği Çerçevesi (UNSDCF) gibi koordineli platformlar aracılığıyla desteklenmektedir. UNICEF öncülüğünde 2014 yılında kurulan ESÇG, söz konusu zorlukların ele alınması için ulusal ve alt ulusal koordinasyon çabalarının uyumlu hâle getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ulusal koordinasyon Ankara tarafından yönetilmekte olup, Gaziantep’te de bir alt ulusal merkez bulunmaktadır. İstanbul ve İzmir’deki alt ulusal koordinasyon Ankara tarafından desteklenmekte, bu sayede stratejilerin yerel bağlamlara etkili bir şekilde uyarlanması sağlanmaktadır.

Ancak iyi yapılandırılmış bu koordinasyon mekanizmalarına rağmen, önemli finansman eksiklikleri, sektörün etkilenen tüm çocuklara erişmesini engellemeye devam etmektedir. Eğitim sektörü 2020-2022 yılları arasında talep edilen fonların %71’inden yararlanırken bu oran 2023 yılında keskin bir düşüşle %36’ya gerilemiştir. Aynı yıl 22 sektör üyesinden yalnızca 7’si fon dan yararlanabilmiş, bu da önemli ihtiyaçların karşılanamamasına neden olmuştur. 2024 yılında sektör, 183,63

Sorun Kaydı kullanılarak, 17 il genelinde 22 ESÇG üyesinden 275 vaka toplanmıştır.

275
Vaka

22
ESÇG üyesi

17
il

⁸ https://okuladonus.org/documents/BTS_PROBLEM_LOG_2024.pdf

Anket, temel engelleri belirlemeyi, somut ve uygulanabilir çözümler sunarak sektör genelindeki çabalara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

© UNICEF/UNI681194/Ölçer

milyon dolar talep etmiş, ancak yıl sonu itibarıyla talep edilen finansmanın sadece %18,6'sı alınabilmiştir.⁹ Bununla birlikte, özellikle depremde etkilenen çocuklar için eğitime erişimi ve eğitim kalitesini güçlendirmeye yönelik çabalar devam etmekte, kalkınma aktörleriyle sinerjinin geliştirilmesine daha fazla odaklanılmaktadır.

Bunlara ek olarak, ebeveynlerin bilgileri, farkındalıkları ve çocukların eğitime erişimini sağlamak için hanelerin ihtiyaç duyduğu özel destek hakkında fikir edinmek amacıyla 2024-2025 OD Ebeveyn Anketi yürütülmüştür. Bu anket, sektör genelindeki çabalara rehberlik edecek temel engelleri belirlemeyi ve somut, uygulanabilir çözümler sunmayı amaçlamaktadır.

Her yıl düzenlenen Okula Dönüş kampanyasının, kapsayıcı erişimi ve eğitimde kalmayı teşvik etmek açısın-

dan önemli olduğu kanıtlanmıştır. Bu kampanya, her yıl düzenlenen Ebeveyn Anketi, bilgi paketleri, sosyal medya erişimi, sorun kaydı ve vaka yönetimi yönergeleri konusunda eğitim gibi kapasite geliştirme faaliyetleri de dâhil olmak üzere, çok yönlü bir yaklaşımdan yararlanmaktadır.^{10, 11, 12} Engeli olan ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların desteklenmesine ayrı bir önem verilmektedir.¹³ Söz konusu kampanya ayrıca, sektöre özgü savunuculuk bilgilendirmelerinin geliştirilmesi yoluyla savunuculuk çabalarını da güçlendirmektedir.^{14, 15, 16} Kampanyanın esas amacı, özellikle okul dışı kalmış çocuklar için eğitime erişimin önündeki engelleri belirlemek ve ortadan kaldırmak, ayrıca herkes için sürdürülebilir ve kapsayıcı eğitim fırsatlarını teşvik etmektir.

⁹ Belge - Türkiye: Eğitim Sektörü Gösterge Tablosu - Ulusal - Aralık 2024

¹⁰ <https://okuladonus.org/documents/2024-bts-infopack-en.pdf>

¹¹ <https://okuladonus.org/documents/EFCM-Guideline-September-2024.pdf>

¹² <https://data.unhcr.org/en/documents/details/113377>

¹³ <https://okuladonus.org/documents/briefing-notes-for-accessing-special-education-services-and-referral-mechanisms-july-2024-eswg.pdf>

¹⁴ <https://www.unicef.org/turkiye/en/reports/registration-barriers-school-enrollment>

¹⁵ <https://www.unicef.org/turkiye/en/reports/transforming-education-access-through-transportation>

¹⁶ <https://www.unicef.org/turkiye/en/reports/addressing-peer-bullying-t%C3%BCrkiyes-education-sector>

5. Giriş

5.1 Gerekçe

2024 OD Ebeveyn Anketi, mültecilerin ve depremde etkilenen Türk ev sahibi toplulukların karşılaştığı eğitim zorluklarına ilişkin daha derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlamıştır.

Kanıtı dayalı bir temel sağlama yoluyla söz konusu anket, bahsi geçen topluluklarda bulunan erken çocukluk ve okul çağındaki çocukların ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verebilmeleri için MEB, ESÇG üyeleri ve diğer paydaşlara destek sağlamayı hedeflemiştir. Anket, eğitimde kapsayıcılığı ve dayanıklılığı artırmak için mevcut eksiklikleri ve zayıflıkları belirlemektedir.

Anket, eğitim programlarına erişim, maddi zorluklar, kayıt sorunları, okullara uzaklık, çocuk işçiliği, zorbalık ve engeli olan çocukların dâhil edilmesi ve desteklenmesiyle ilgili algılar gibi okul kaydının önündeki engellerin yanı sıra nitelikli eğitimin önündeki diğer engeller gibi temel konuları araştırmıştır.

Anket bulgularının, ESÇG üyelerinin planlamalarında belirledikleri zorlukları önceliklendirmelerine, eğitime erişimin iyileştirilmesine ve mülteci çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesine yardımcı olması amaçlanmaktadır. Anket, çeşitli paydaşların katılımını sağlayarak, Türkiye genelinde uzun vadeli eğitim dayanıklılığının ve kapsayıcı kalkınmanın oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır.

5.2 Amaçlar ve Kapsam

Okula Dönüş kampanyası kapsamında gerçekleştirilen 2024-2025 OD Ebeveyn Anketi, 2023-2024 ve 2024-2025 eğitim öğretim yılları için çocukların eğitime erişimini, ebeveynler ve velilerin bildirimlerine göre değerlendirmiştir. Anket, ev sahibi topluluklar ile uluslararası ve geçici koruma altındaki bireyler de dâhil olmak üzere 2023'te Türkiye'de meydana gelen depremde etkilenen hanelere odaklanmıştır. Anket, çeşitli uyruklardan gelen mülteciler ve depremde etkilenen bölgelerdeki

çocukların, eğitimini etkileyen kritik etmenleri analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu etmenler arasında özellikle de kırılgan gruplardaki çocuklar için, yer değiştirme, okula kayıt engelleri, ulaşım zorlukları, çocuk işçiliği, engellilik, temel eğitim kaynaklarına erişim ve okul altyapısının zarar görmesi gibi etmenler yer almaktadır.

ESÇG, anketin uygulanmasını, analizini ve yaygınlaştırılmasını denetlemiş, bilgilendirme toplantıları, tanıtım materyalleri ve sosyal medya aracılığıyla okul kayıt çalışmalarını desteklemiştir. Hem nicel hem nitel veriler analiz edilmiş, bulgular görsel olarak sunulmuştur. Eylül 2024'te gerçekleştirilen nitel araştırma, davranışın engelleri ve itici güçleri hakkında ek bilgiler sağlamıştır. Ebeveyn anketi, odak grup görüşmeleri ve bireysel görüşmelerden elde edilen bulguları birleştiren nihai rapor, eğitim erişimini iyileştirmek, kanıtı dayalı karar almayı desteklemek ve gelecekteki programlara rehberlik etmek için uygulanabilir önerilerde bulunmuştur. Veri toplama çalışması ise Ağustos-Ekim 2024 tarihleri arasında yürütülmüştür.

5.3 Metodoloji

2024 OD Ebeveyn Anketi'nin tasarımına ve uygulanmasına öncülük eden ESÇG, bir önceki yılı (2023-2024) da göz önüne alarak, 2024-2025 eğitim öğretim yılına dair çocukların eğitime erişimini değerlendirmek için, görev tanımlarını ve veri toplama araçlarını belirlemiştir. 2023 Okula Dönüş kampanyasından ve Ebeveyn Anketi'nden çıkarılan dersler, 2024 anketinin tasarımını doğrudan etkilemiş ve ortak eylemlerin belirlenen ihtiyaçlarla uyumlu hâle getirilmesini sağlayan düzenli koordinasyon toplantıları aracılığıyla, sektör üyeleriyle daha güçlü bir etkileşimin vurgulanmasını sağlamıştır.

Anket, Türkiye genelindeki haneleri hedef alarak, geçici ve uluslararası koruma altındaki haneler ile depremde etkilenen ev sahibi topluluklar dâhil olmak üzere, çeşitli uyruklardan 3-17 yaş arası çocuklara odaklanmıştır. Anket, İstanbul, İzmir gibi şehirlerin yanı sıra

Anket, farklı uyruklardan mülteciler ve depremde etkilenen bölgelerdeki kişilerin eğitime erişimini etkileyen kritik etkenleri analiz etmeyi amaçlamıştır.

Güneydoğu'daki bölgeler de dâhil olmak üzere Türkiye genelinde rastgele örnekleme yöntemiyle, toplamda 2,455 haneyi kapsayacak şekilde yürütülmüştür. Veriler bir KoBo bağlantısı üzerinden toplanmış, okula kayıt ve kayıtlı ilgili zorlukların takibi için bir sorun kayıt formundan yararlanılmıştır.

2024 yılının Ağustos ve Ekim ayları arasında gerçekleştirilen veri toplama sürecine, İstanbul, İzmir ve Güneydoğu bölgesi de dâhil olmak üzere çeşitli merkezlerden ESÇG üyeleri katılmıştır. Veriler KoBo aracı kullanılarak, hane halkı anketleri yoluyla toplanmış, masa başı değerlendirmeleri, odak grup görüşmeleri (OGG) ve bireysel görüşmelerden elde edilen nitel girdilerle desteklenmiştir. Anket aracılığıyla, depremden etkilenen 11 bölge de dâhil olmak üzere, 45 ilde 2,455 haneye ulaşılmış ve okul dışı kalmış çocuklar, okul terk nedenleri ve devamsızlık gibi konulara odaklanılmıştır. Toplanan verilerin analizinde, eğitimde karşılaşılan zorluklara ilişkin kapsamlı bir anlayış edinmek için coğrafi konum, uyruk, yaş grubu ve yer değiştirme durumuna dayalı farklılıklar incelenmiştir.

Çalışmada, çocukların eğitime erişimde karşılaştıkları zorluklara ilişkin kapsamlı bilgi edinmek amacıyla hem ebeveyn anketinden elde edilen nicel verilerden hem de odak grup görüşmeleri ve bireysel görüşmelerden elde edilen nitel bilgilerden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular, istatistiksel araçlar ve veri görselleştirme teknikleri kullanılarak analiz edilmiş olup hedefli müdahalelere bilgi sağlamak üzere ayrıntılı bir rapor hazırlanmıştır.

5.3.1 Örnekleme Metodolojisi

Hedef kitledeki kilit grupların temsilini sağlamak amacıyla tasarlanmış nicel bir çalışma olan ebeveyn anketi için yapılandırılmış bir örnekleme stratejisi izlenmiştir. Haneler, depremden etkilenen iller, ülke içinde yer değiştirmiş kişilerin yaşadığı bölgeler ile Marmara ve Ege gibi etkilenmeyen bölgeler de dâhil olmak üzere çeşitli bölgeleri kapsayacak şekilde seçilmiştir. Örneklemin %80'ini uluslararası koruma altındaki aileler de dâhil olmak üzere mülteci haneleri, %20'sini ise ev sahibi toplulukların yaşadığı haneler oluşturmuştur.

Anket; EÇE, okul kaydı, okul terk oranları ve eğitime erişimin önündeki engeller konusunda fikir vermek amacıyla 3-17 yaş aralığındaki çocukların yaşadığı hanelere odaklanmıştır. Bu örnekleme yaklaşımı, Türkiye genelindeki eğitimdeki eşitsizliklerinin derinlemesine

analizini kolaylaştırarak kapsamlı ve güvenilir bir veri seti sağlamıştır.

Nicel araştırmanın yanı sıra, ebeveynlerin algılarını ortaya koymak ve anket bulgularını tamamlamak amacıyla nitel bir araştırma da yürütülmüştür. Hatay, İstanbul ve İzmir'de başta Suriyeliler olmak üzere mültecilerle ve Kahramanmaraş'ta yerel halkla altı grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca başarı hikâyelerini ve tanıklıkları öğrenmek amacıyla üç derinlemesine görüşme de yapılmıştır. Nitel araştırma örnekleme, öncelikle 25-40 yaşları arasındaki annelerden oluşan ve çocukları ilköğretim, ortaokul veya liseye kayıtlı, farklı sosyoekonomik geçmişlere sahip ebeveynleri kapsamaktadır.

5.3.2 Dış Erişim ve Veri Toplama Yöntemleri

Geniş katılımı sağlamak ve çeşitli bakış açılarını yakalamak için anket, stratejik erişim ve veri toplama yöntemleri benimsemiştir:

Ad Hoc Sektör Toplantıları: Ulusal ve alt ulusal toplantılarda paydaşlara ebeveyn anketinin hedefleri, metodolojisi ve zaman çizelgesi hakkında bilgi verilirken endişeler de ele alındı.

ESÇG Üye Katılımı: Üyeler, bilgilerini paylaşmak ve katılımı teşvik etmek amacıyla anket aracına başvurmuştur.

Oryantasyon Toplantıları: Yapılan ikili görüşmelerde görevler netleştirilmiş, sorular yanıtlanmış ve dış erişim çalışmaları kolaylaştırılmıştır.

KoBo Aracılığıyla Yapılan Mobil Anketler: Hane verileri mobil bir uygulama aracılığıyla toplanmış, bu sayede geniş bir erişim sağlanmış ve lojistik zorluklar en aza indirilmiştir.

Sektörler Arası İş Birliği: Kapsayıcılığın sağlanması amacıyla anket aracı, örneğin Koruma gibi diğer sektörlerle de paylaşılmıştır.

Bağımsız Tamamlama: Katılımcılara anketi çevrim içi veya çevrim dışı tamamlama seçeneği sunulmuş, bu sayede yanıt oranları artmıştır.

Eğitim ihtiyaçlarına ilişkin güvenilir ve doğru bilgilerin sağlanması amacıyla veri kalitesi güvence önlemleri uygulanmıştır.

¹⁷ <https://data.unhcr.org/en/documents/details/113980>, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/113981>

5.3.3 Veri Analizi ve Görselleştirme

Masabaşı İncelemesi: Veri kaynakları arasında MEB 2024-2025 Resmî İstatistikleri, 3RP eğitim sektörü nitel verileri, saha gözlemleri ve kurumlar arası mali takip sistemleri yer almıştır.

Nicel ve Nitel Analiz: Eğitime erişim konusundaki eğilimleri, eşitsizlikleri ve engelleri belirlemek amacıyla istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Veri Görselleştirme: Bulguları net bir şekilde sunmak için grafikler, çizelgeler, haritalar ve hikâye kutuları kullanılmış, karar alma süreçleri desteklenmiştir.

Görüşler ve İncelemeler: RESÇG üyeleriyle gerçekleştirilen düzenli geri bildirim oturumları, veri kalitesinin sağlanmasını, bulguların doğrulanmasını ve iyileştirilecek alanların belirlenmesini sağlamıştır.

5.3.4 OD Ebeveyn Anketi'nin Sınırlamaları

Her ne kadar OD Ebeveyn Anketi geniş bir yelpazede veri toplamayı amaçlamış olsa da bazı sınırlamalar tespit edilmiştir:

Örneklem Yanlılığı: Anketin hızlıca uygulanmış olması sebebiyle, ebeveyn anketinde, OGG'lerde ve bireysel görüşmelerde tam olarak ele alınmayan bazı gruplar, özellikle de eğitim ihtiyaçları yüksek olanlar, yeterince temsil edilmemiş olabilir.

Dil ve Okuryazarlık Engelleri: Anket araçları farklı katılımcılara hitap edecek şekilde Arapça, İngilizce ve Türkçe dillerinde hazır-

lanmış olsa da okuryazarlık zorlukları devam etmiştir ve bu durum bazı bireylerin tam olarak katılımını sınırlamıştır.

Veri Toplama Kısıtlamaları: Uzak bölgelerde yaşayan ve ötekileştirilmiş nüfusa ulaşmada yaşanan zorluklar anketin kapsayıcılığını olumsuz etkilemiştir.

Öz Bildirim Yanlılığı: Engellilik gibi hassas konuların, sosyal istenirlik yanlılığı nedeniyle yeterince bildirilmemiş olması muhtemeldir; bu durumda katılımcılar bazı sorunları olduğundan daha az önemli göstermiş olabilir.

Engelliliğin Yorumlanması: Kültürel farklılıklar, engellilik durumunun bildirilmesini ve tanınmasını etkilemiş ve bu da bazı durumlarda eksik bildirimlere yol açmış olabilir.

Yanıt Oranı Zorlukları: Yüksek ve çeşitlilik arz eden bir yanıt oranına ulaşmak zor olmuştur; bu durum da anket sonuçlarının temsil gücünü etkileyebilir.

Kültürel Farklılıklar: Kültürel bağlamdaki farklılıklar, iletişimi ve bazı müdahalelerin uygunluğunu etkilemiş olabilir; bu da veri toplama ve analiz süreçlerinde kültürel duyarlılığın önemini vurgulamaktadır.

Veri Kalitesi ve Güvenliği: Bazı alanlardaki sınırlı bağlantı ve gizlilik endişeleri nedeniyle veri doğruluğu, verilerin gizliliği ve güvenilirliğinin korunmasıyla ilgili zorluklarla karşılaşmıştır.

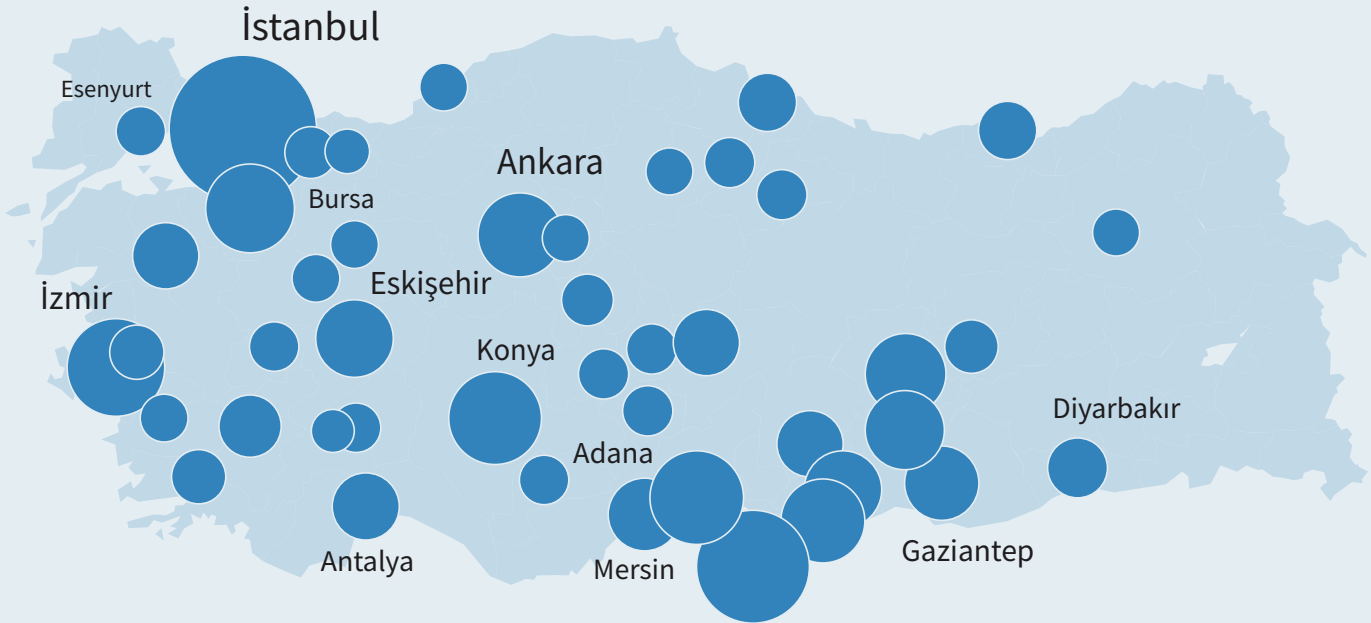
6. Değerlendirme Bulguları

6.1 Demografik Profil

2024 OD Ebeveyn Anketi, 2023 depremlerinden etkilenen 11 il de dâhil olmak üzere, Türkiye genelinde 2024-2025 eğitim öğretim yılı için çocukların eğitime erişim durumunu değerlendirmiştir. Ankete Türk, Suriyeli, Afgan ve farklı uyruklardan mülteci gruplardan da dâhil olmak üzere, toplam 2,455 hane katılmış olup 3-17 yaş aralığında 6,082 çocuğun (bunların 3,303'ü kız çocuğudur) EÇE'ye ve okula devam örüntülerine ilişkin fikir edinilmiştir.

Ankete katılanların %9,4'ü, depremde etkilenen bölgelerde yaşayanlar ve bu bölgelerden göç edenler de dâhil olmak üzere, depremde etkilenen Türk vatandaşlarıdır. Ankete katılanların geri kalan %80,77'sini ise Suriyeliler, %9,57'sini Afganlar ve %0,40'ını da diğer uyruklardan mülteciler oluşturmuştur.

Şekil 1. Coğrafi Ayrıntılar – Tüm Değerlendirme Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Kaynak : ESÇG Ebeveyn Anketi

Daha geniş kapsamlı bir kampanyanın parçası olan 2024 OD Ebeveyn Anketi, İstanbul, İzmir ve Güneydoğu Bölgesi gibi önemli merkezlerdeki ESÇG üyelerinin aktif katılımıyla, özellikle geçici ve uluslararası koruma altındaki hanelerden ve 2023 Türkiye depremlerinden etkilenen ev sahibi toplulukların hanelerinden bilgi toplamıştır. Anket örneklemi 45 ili kapsamaktadır; en yüksek katılım oranı İstanbul'da (%27,17) olurken bunu Hatay (%11,94) ve Adana (%6,48) izlemiştir. İzmir, Konya ve Bursa gibi illerden orta düzeyde (%5–6) katkı sağlanırken Malatya, Kilis, Ankara, Gaziantep, Adıyaman, Afyonkarahisar, Şanlıurfa, Mersin, Kayseri, Antalya ve Balıkesir illerinin her biri toplanan verilerin yaklaşık %2–4'ünü oluşturmuştur. Geriye kalan illerin katkısı %1'in altında kalmış olup bu durum Türkiye genelinde geniş ve çeşitli bir coğrafi temsille anketi zenginleştirmiştir.

6.2 Katılımcı Örneklemindeki Okul Çağındaki Çocukların Profili

Tablo 1. Anket Örneklemindeki Okul Çağındaki Çocukların Profili

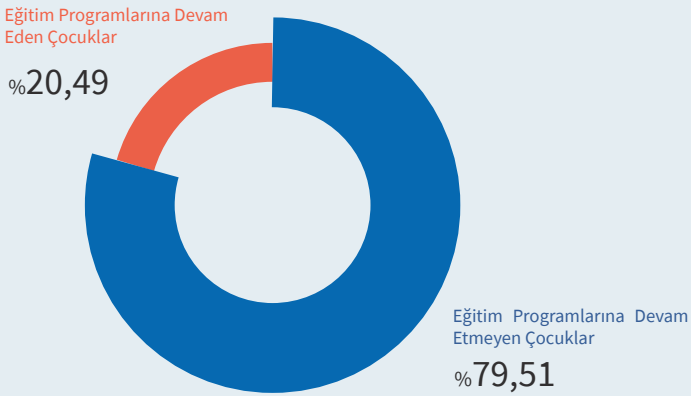
Uyruk ve yaş dağılımı	Haneler	Çocuklar	Devam Edenler	Devam Etmeyenler	Devam Eden Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Kız Çocuklarının Yüzdesi
EĞE Genel Toplam (3-5 yaş)	451	1,258	244	1,014	19.40	80.60	50
3-4 yaş	263	724	98	626	13.54	86.46	50.80
5 yaş	188	534	146	388	27.34	72.66	48.71
Okul Çağı Genel Toplam (6-17 yaş)	2004	5548	4,411	1137	79.51	20.49	45.73
6-9 yaş arası	927	2,555	1,920	635	75.15	24.85	44.72
10-13 yaş arası	669	1,848	1,647	201	89.12	10.88	52.74
14-17 yaş arası	408	1,145	844	301	73.71	26.29	43.19
Türk	Haneler	Çocuklar	Devam Edenler	Devam Etmeyenler	Devam Eden Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Kız Çocuklarının Yüzdesi
EĞE Toplam	34	80	24	56	30	70	44.64
3-4 yaş	18	42	12	30	28.57	71.43	50
5 yaş	16	38	12	26	31.58	68.42	38.46
Okul Çağı Toplam (6-17 yaş)	193	419	346	73	82.58	17.42	50.68
6-9 yaş arası	92	202	148	54	73.27	26.73	50
10-13 yaş arası	69	156	145	11	92.95	7.05	81.82
14-17 yaş arası	32	61	53	8	86.89	13.11	12.50
Suriyeli	Haneler	Çocuklar	Devam Edenler	Devam Etmeyenler	Devam Eden Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Kız Çocuklarının Yüzdesi
Toplam EĞE 3-5 Yaş	370	1051	188	863	17.89	82.11	49.02
3-4 yaş	219	620	80	540	12.90	87.10	50.19
5 yaş	151	431	108	323	25.06	74.94	47.06
Okul Çağı Toplam (6-17 yaş)	1340	4606	3647	959	79.18	20.82	44.73
6-9 yaş arası	740	2,101	1,583	518	75.35	24.65	42.47
10-13 yaş arası	265	1,535	1362	173	88.73	11.27	54.34
14-17 yaş arası	335	970	702	268	72.37	27.63	42.91
Afgan	Haneler	Çocuklar	Devam Edenler	Devam Etmeyenler	Devam Eden Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Kız Çocuklarının Yüzdesi
Toplam EĞE 3-5 Yaş	47	127	32	95	25.20	74.80	62.11
3-4 yaş	26	62	6	56	9.68	90.32	57.14
5 yaş	21	65	26	39	40	60	69.23
Okul Çağı Toplam (6-17 yaş)	38	503	404	99	80.32	19.68	48.48
6-9 yaş arası		246	183	63	74.39	25.61	58.73
10-13 yaş arası		150	133	17	88.67	11.33	17.65
14-17 yaş arası	38	107	88	19	82.24	17.76	42.11

Diğer Uyrıklar	Haneler	Çocuklar	Devam Edenler	Devam Etmeyenler	Devam Eden Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Kız Çocuklarının Yüzdesi
Toplam EÇE 3-5 Yaş	0	0	0	0	0	0	0
3-4 yaş	0	0	0	0	0	0	0
5 yaş	0	0	0	0	0	0	0
Okul Çağı Toplam (6-17 yaş)	10	20	14	6	70.00	30.00	100.00
6-9 yaş arası	4	6	6	0	100	0	0
10-13 yaş arası	3	7	7	0	100	0	0
14-17 yaş arası	3	7	1	6	14.29	85.71	100

Anket bulguları, farklı yaş grupları ve uyrıklardan çocuklara ait okul devamlılığı eğilimlerine ilişkin genel bir bakış sunmaktadır. Ankete katılan hanelerdeki okul çağındaki çocuklardan (6-17 yaş) 4,411'i (%79,51) eğitim programlarına kayıtlıyken 1,137'si (%20,49) herhangi bir eğitim programına devam etmemektedir.

Elde edilen veriler, devamlılık oranlarında yalnızca yaş grupları arasında değil, aynı zamanda uyrıklar arasında da dikkate değer farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet uçurumu oldukça belirgindir: Okul dışı kalmış çocukların %45,73'ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Başta Suriyeliler (%20,82) ve Afganlar (%19,68) olmak üzere, mülteci çocuklar yaşadıkları zorluklar nedeniyle en yüksek devamsızlık oranlarına sahiptir. Buna karşılık, ev sahibi topluluk çocukları arasında devamsızlık oranları daha düşüktür (%17,42).

Şekil 2. Okul Çağındaki Çocukların Eğitim Durumunun Analizi

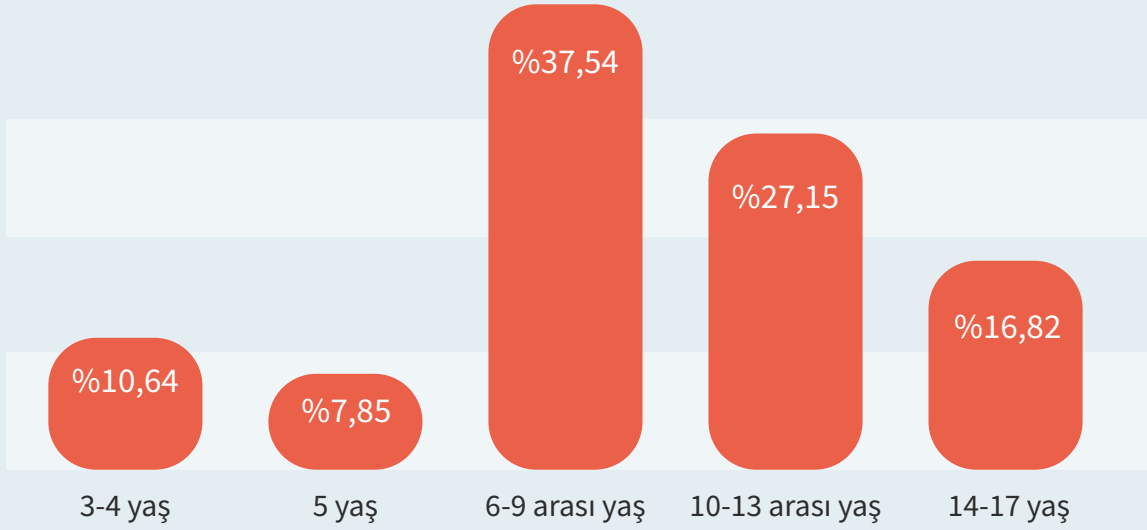
Eylül 2023 OD Ebeveyn Anketi¹⁷ ile Mayıs 2024 ESÇG İhtiyaç Değerlendirmesi'nden¹⁸ elde edilen karşılaştırmalı veriler Türkiye'de, özellikle de depremden etkilenen bölgelerde, mülteci ve ev sahibi topluluk çocukları arasında eğitime erişim ve devamlılık konularında gelişen eğilimleri ortaya koymaktadır. Her iki anketteki ayrıştırılmış veriler, Türk olmayan çocukların daha yüksek oranda okula devam etmeme durumuyla karşı karşıya olduğunu tutarlı bir şekilde göstermektedir. 2023 yılında Afgan (%21) ve diğer uyrıklardan çocukların (%29) devamsızlık oranlarının, Türk çocuklarına (%16) kıyasla önemli ölçüde daha yüksek olduğu görülmüştür. 2024 yılında da bu eşitsizlikler devam etmiş olup Afgan ve diğer mülteci grupları arasında %50'nin üzerinde devamsızlık ölçülmüştür. Suriyeli çocuklar süreklilik arz eden zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam etmiştir; nitekim 2023'te %18 olan okula kayıt olmama oranı 2024'te %29,85'e yükselmiştir. Bu durum, özellikle daha küçük yaş gruplarına yönelik sürdürülebilir dış erişim çalışmalarına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

¹⁸ <https://www.unicef.org/turkiye/en/media/17946/file/Back%20to%20School%20Campaign%20Report%202023%20-%202024.pdf>

¹⁹ <https://www.unicef.org/turkiye/en/media/18156/file/Education%20Sector%20Needs%20Overview%20Report%20May%202024.pdf>

6.2.1 Yaş Grubu Dağılımı

Ankete katılan hanelerde en geniş çocuk grubu %37,54'lük bir oran ile 6-9 yaş aralığındaki çocuklardan oluşurken bunu %27,15'lik bir oran ile 10-13 yaş aralığındaki çocuklar takip etmektedir. 14-17 yaş grubundaki çocukların oranı %16,82, 3-4 yaş grubundaki çocukların oranı ise %10,64'tür. 5 yaşındaki çocuklar ise örneklemin %7,85'ini oluşturmaktadır.

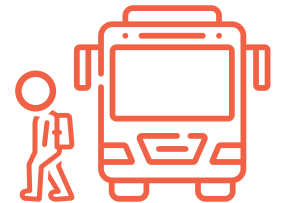

Veriler, 3-5 yaş arası çocuklar arasında EÇE'ye devamlığın düşük olduğunu, yalnızca %19,4'ünün devam ettiğini ve %80,60'ının devam etmediğini göstermektedir. Devamlılık özellikle 3-4 yaş grubunda oldukça düşük (%13,54), 5 yaşındaki çocuklarda ise biraz daha yüksektir (%27,34). Her iki yaş grubunda da kız çocuklarının yaklaşık %50'si EÇE'ye devam etmemektedir.

Özellikle EÇE'ye erişimdeki zorluklar nedeniyle 3-5 yaş grubundaki çocuklar, en yüksek devamsızlık oranına sahiptir. Devamsızlığın en çok dile getirilen nedeni, katılımcıların %60,69'unun belirttiği üzere, çocuğun EÇE için henüz çok küçük olduğunun düşünülmesidir. Maddi kısıtlamalar, özellikle de çocukların EÇE ile ilgili masrafları, katılımcıların %28,97'sini etkileyen ikinci en yaygın mânidir. Verilen yanıtlarda devamsızlık nedeni olarak kayıt sorunlarını gösterenlerin oranı %15,86'dır. Katılımcıların %13,79'u ise okulların kapasitelerinin sınırlı olması nedeniyle kayıt kabul etmediğini belirtmiştir; bu sorun özellikle mültecileri ve küçük çocukları etkilemektedir. Ek zorluklar arasında okulların uzaklığı (%11,72), ebeveynlerin ilgi veya farkındalık düzeylerinin düşüklüğü (%2,76) ve çocukların ilgisizliği veya evden ayrılma eğilimi (%2,07) yer almaktadır.

6-9 yaş grubundaki 2,555 çocuktan 1,920'si (%75,15) okula kayıtlıyken bu çocukların 635'i (%24,85) herhangi bir eğitim programına devam etmemektedir. Bu grupta da ciddi bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği görülmekte olup okula gitmeyen çocukların %44,72'sini kız çocukları oluşturmaktadır. Devamsızlığın önündeki en önemli engeller ise kayıt sorunları (%31,11), okul masraflarını karşılayamama (%27,22) ve okula uzaklık (%15) olarak sıralanmaktadır. Akran zorbalığı (%7,22) ve eğitim programlarına devam etmeyen akranlardan gelen olumsuz etkiler (%5) gibi toplumsal etmenler de okul terk oranlarının artışına katkıda bulunmaktadır. Diğer zorluklar arasında ise sınıfların aşırı kalabalık olması (%4,44) ve eğitim fırsatlarına ilişkin bilgi eksikliği (%2,22) yer almaktadır. Ayrıca, engeli

3-5 yaş grubundaki çocuklar, özellikle EÇE'ye erişimdeki zorluklar nedeniyle, en yüksek devamsızlık oranına sahiptir

olan çocuklar engelli desteğine (6,67%) ve kapsayıcı eğitim tesislerine erişimde engellerle karşılaşmaktadır. Bu çocuklardan bazıları deprem nedeniyle yardımcı cihazlarını kaybetmiş ve bu durum onları oldukça olumsuz etkilemiştir. Hasar gören okullar ve beton binalara geri dönme korkusu gibi deprem sonrası ortaya çıkan etmenler de eğitime erişimi engellemektedir

10-13 yaş grubundaki 1,848 çocuktan 1,647'si (%89,12) herhangi bir eğitim programına devam ederken 201'i (%10,88) devam etmemektedir. Bu yüksek katılım oranına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam etmekte olup okula devam etmeyen çocukların %52,74'ünü kız çocukları oluşturmaktadır Söz konusu yaş grubundaki öğrencilerin önündeki en büyük engeller arasında kayıt sorunları (%33,88) ve maddi sıkıntılar (%26,45) yer almıştır. Ayrıca, ekonomik sıkıntılar çocuk işçiliği (%12,40) ve ev içi sorumluluklar (%2,48) şeklinde kendini göstermekte, her ikisi de çocukların eğitim programlarına katılımını engellemektedir. Diğer engeller arasında ise aşırı kalabalık sınıflar (%9,92), okula uzaklık (%9,09) ve akran zorbalığı (%8,26) yer almaktadır. Okulların yıkılması (%4,96) ve eğitim materyallerinin kaybolması (%1,11) gibi deprem sonrası ortaya çıkan zorluklar ise eğitime erişimi olumsuz etkilemektedir.

14-17 yaş arası ergenler arasında, 1,145 çocuktan 844'ü (%73,71) eğitim programlarına devam ederken 301'i (%26,29) devam etmemektedir. Bu grubun okul terk oranlarında sosyoekonomik baskılar ve diğer ilgili sorunlar nedeniyle artış yaşamaktadır. Yine aynı grupta toplumsal cinsiyet eşitsizliği de dikkat çekicidir. Okula devam etmeyen ergenlerin %43,19'unu kız çocukları oluşturmaktadır. Bu yaş grubundaki çocukların karşılaştığı en büyük engellerin başında ise kayıt engelleri (%34,52) ve maddi zorluklar (%26,19) gelmektedir. Çocuk işçiliği de önemli bir diğer etken olup ergenlerin %13,10'u gelir getirici faaliyetlerde bulunmaktadır. Okula uzaklık (%13,10) gibi lojistik engeller ve akran zorbalığı (%8,33) gibi toplumsal sorunlar da okul terk oranına katkıda bulunmaktadır. Yıkılan okullar ve belirli binalara dönme korkusu gibi deprem sonrası etkenler de mevcuttur ancak bunların etkisi, daha küçük yaş gruplarına kıyasla daha azdır. Eğitim fırsatlarına ilişkin bilgi eksikliği ve aşırı kalabalık sınıflar da eğitime erişimi engelleyen diğer etmenler arasındadır.

6.3 Tüm Yaş Gruplarında Eğitime Erişim Engelleri: Ebeveyn Anketi ve Odak Grup Görüşmelerinden Elde Edilen Temel Bulgular

Çocukların eğitim programlarına devam etmemesi çok yönlü bir sorundur. Sosyoekonomik, altyapısal ve kişisel etmenler, çocukların eğitime erişememesine katkıda bulunmaktadır.

Bu durumun temel nedenlerinin kapsamlı bir analizi, söz konusu engellerin ele alınmasının ne kadar karmaşık ve acil nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların okula devamlılığını engelleyen pek çok etken vardır ancak bunlardan bazıları diğerlerinden daha belirgindir.

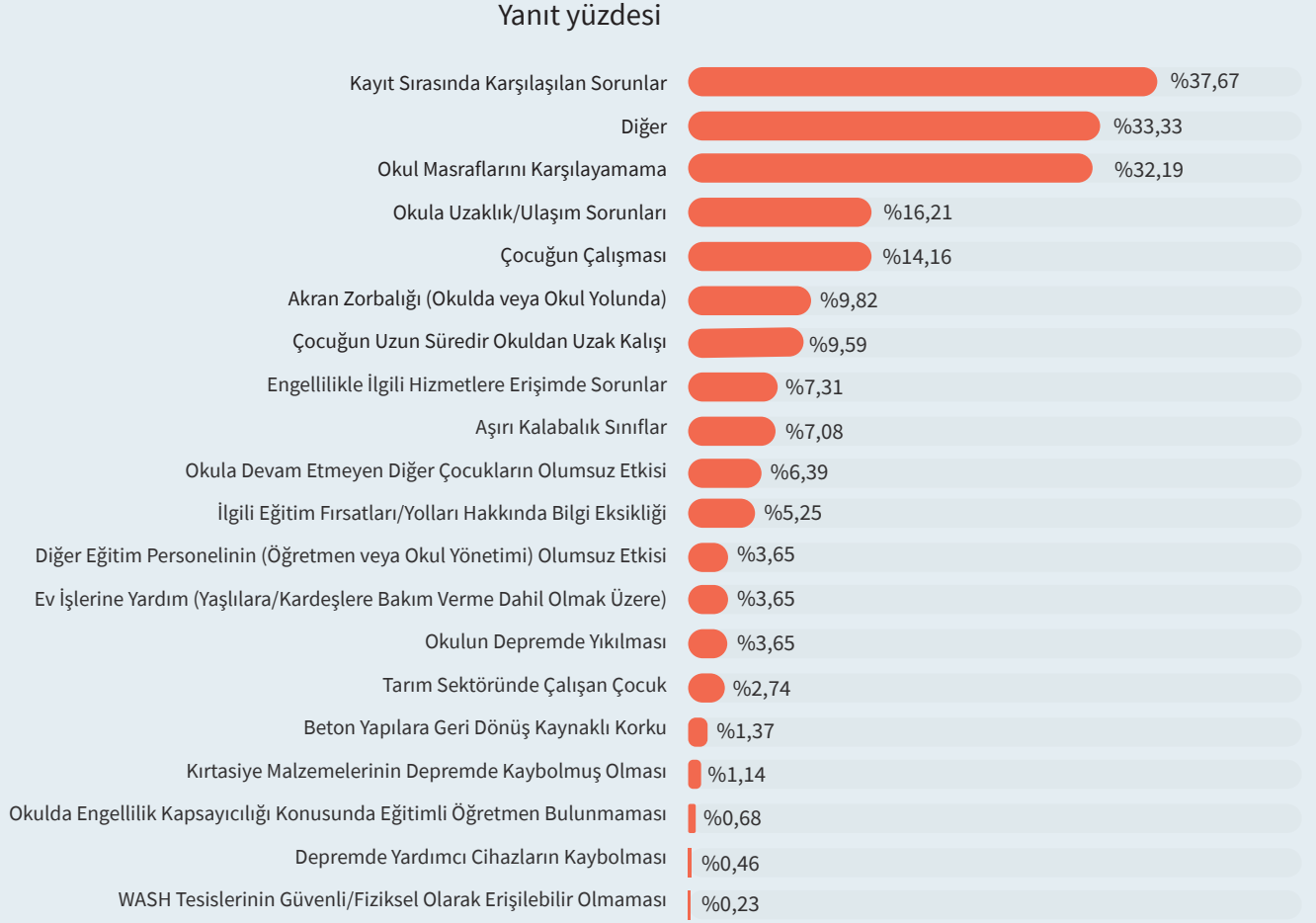
1. Mülteci Nüfuslar Arasında Kayıt Engelleri ve Zorlukları (%37,67)

Kayıt zorlukları, okula erişimde en sık bildirilen engel olup ankete katılan hanelerin %37,67'sini etkilemektedir. Bu sorunlar arasında idari gecikmeler, eksik veya kayıp belgeler, dil sınırlamaları ve ebeveynlerin kayıt prosedürlerini yeterince anlamaması yer almaktadır. Söz konusu engeller, sık adres değişikliğinin sebep olduğu doğrulama sorunları, kimlik belgelerinin kaybolması ve süreçlerde yaşanan tikanıklıklar nedeniyle ek zorluklarla sıklıkla karşılaşan mülteciler ve yer değiştirmiş topluluklar arasında özellikle belirgindir. Nicel bulgular sistemik ve bilgilendirme kaynaklı engellerin yaygınlığını vurgularken nitel bilgiler daha derin bir bağlam sunarak yer değiştirme deneyiminin bu zorlukları nasıl daha da kötüleştirdiğini gözler önüne sermektedir. Dışlanmanın önlenmesi ve kırılgan çocukların eğitim sürekliliğinin sağlanması açısından, daha sorunsuz ve kapsayıcı kayıt süreçlerinin sağlanması kritik öneme sahiptir.

Kayıt sorunlarının ötesinde, katılımcıların %33,33'ü okul devamsızlığına ilişkin "diğer" nedenleri belirtmiş olup bu durum deprem nedeniyle yaşanan ülke içinde yer değiştirme, sağlık sorunları veya kişisel zorluklar gibi etmenlerin çocukların eğitim süreçlerini etkileyebileceğini göstermiştir.

Şekil 4. Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri

2. Mali Problemler ve Ekonomik Baskılar (%32,19)

Katılımcıların %32,19'unun belirttiği üzere mali engeller, özellikle mülteci ve düşük gelirli haneler arasında eğitime erişimi sınırlayan kritik bir etken olmaya devam etmektedir. Aileler; ulaşım, üniforma ve kırtasiye masrafları, harçlık, seçmeli ders ücretleri ve okul idaresinin gayriresmî mali beklentileri de dâhil olmak üzere, bir dizi okul masrafını karşılamakta zorlandıklarını bildirmektedir. Özellikle okul çağında birden fazla çocuğu olan haneler için bu masraflar oldukça külfetli olabilmektedir. Nicel veriler, mali sıkıntıların okula kayıt ve devamlılığın önündeki bir engel olarak yaygınlığını vurgularken nitel bulgular, doğal afetler gibi sebeplerin yol açtığı ekonomik krizlerin bu yükü nasıl daha da ağırlaştırdığına ışık tutmaktadır. Bazı vakalarda aileler, bir başa çıkma mekanizması olarak çocuk işçiliğine başvurmakta, bu durum da okul terki riskini artırmaktadır. Tüm bulgular birlikte ele alındığında ekonomik kırılganlığın çocukların eğitimini sekteye uğratmasını önlemek için acil olarak mali destek mekanizmalarına ve koruyucu politikalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

3. Uzaklık ve Ulaşım Engelleri (%16,21)

Okulların erişilebilirliği, özellikle okulların evlere uzak ve ulaşım olanaklarının sınırlı veya pahalı olduğu kırsal veya ücra bölgelerde yaşayan ailelerin %16,21'i için bir zorluk olmaya devam etmektedir. Nicel veriler okulların uzaklığının ve ulaşımın lojistik engeller olarak öne çıktığını belirtirken nitel veriler, özellikle okula gidiş geliş sırasında, çocukların güvenliğiyle ilgili daha derin endişelere dikkat çekmektedir. Ebeveynler, özellikle de kız çocukları, tacize ve güvensiz seyahat koşullarına maruz kalma konusundaki korkularını dile getirmektedir. Bu endişeler, güvenilir veya toplumsal cinsiyete duyarlı ulaşım çözümlerinin bulunmadığı ve yeterince hizmet alamayan bölgelerde daha da belirginleşmektedir. Bu sorunun ele alınması için çok yönlü stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin yakın okul seçeneklerinin artırılması, MEB veya il müdürlükleriyle yakın iş birliği içinde güvenli ve uygun fiyatlı ulaşım olanaklarının geliştirilmesi ve erişim eksikliklerini gidermek için dijital veya hibrit öğrenme platformlarının kullanılması seçeneği bu stratejiler arasında yer almaktadır.

4. Çocuk İşçiliği (%14,16)

Çocuk işçiliği yaygın bir endişe kaynağı olmaya devam etmekte olup ailelerini geçindirmeye yardımcı olmak amacıyla çalışmak zorunda kalan çocukların %14,16'sını etkilemekte ve bu durum sıklıkla eğitimlerinin aksamasına veya kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Ebeveynler, doğal afetler gibi krizlerin de etkisiyle yoğunlaşan ekonomik sıkıntıların, çocukları okula devam etmek yerine gelir getirici faaliyetlere katılmaya ittiğini bildirmektedir. Bu durum, ekonomik kırılganlığı azaltmak ve çocukların eğitimde kalmalarını sağlamak için kapsamlı destek tedbirlerine yönelik acil bir ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Söz konusu tedbirler arasında hedefe yönelik nakdi yardımlar ile çocuk koruma ve çocuk işçiliği yasalarının uygulanmasının iyileştirilmesi de yer almaktadır.

5. Akran Zorbalığı ve Ayrımcılık (%9,82)

Katılımcıların %9,82'sinin dile getirdiği üzere zorbalık, düzenli okul devamlılığının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Okulda veya okul yolunda akran şiddetine veya tacizine maruz kalan çocuklar genellikle okula gitmekten kaçınmaktadır. Bu zorluk, hem okul arkadaşları hem de öğretmenleri tarafından ayrımcı davranışlara maruz kalma olasılıkları daha yüksek olan mülteci çocuklar için özellikle büyük bir sorun teşkil etmektedir. Özellikle kız çocukları, toplumsal cinsiyete dayalı zorbalığa maruz kalma açısından daha fazla risk altındadır. Bu tür deneyimlerin sebep olduğu uzun süreli devamsızlık (%9,59), akademik gerilemelere ve öz güvende düşüşe yol açarak okula dönüş çabalarını güçleştirebilmektedir. Söz konusu sorunun ele alınması, zorbalık karşıtı güçlü politikaların benimsenmesi, toplumsal cinsiyet duyarlılığına odaklanan öğretmen eğitimleri ve akran destek sistemlerinin dâhil edildiği çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir. Okul dışı kalmış öğrencilere yönelik yeniden katılım programları da çocuklarda öz güvenin yeniden inşa edilmesine yardımcı olmak ve onların başarılı bir şekilde okula yeniden entegrasyonunu desteklemek açısından önemlidir. Nicel veriler zorbalığın temel bir engel olduğunu vurgularken; nitel bilgiler, zorbalık deneyimlerinin mülteci statüsü ve toplumsal cinsiyete bağlı kırılganlıklar nedeniyle nasıl yoğunlaştığını göstererek konuyu derinleştirmektedir.

6. Engellilikle İlgili Sınırlılıklar (%7,31)

Bildirilen sınırlılıklar arasında %7,31'lik bir yüzdeyle engeli olan çocukların karşılaştığı engeller yer almaktadır. Söz konusu çocuklar, okul binalarının fiziksel olarak erişilemez olması ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun öğrenme materyallerinin bulunmaması da dâhil olmak üzere çeşitli engellerle karşı karşıyadır. Ebeveynlerin ifade ettiği üzere bu zorluklar, sosyal damgalama ve ayrımcılıkla daha da kötüleşmekte; dışlanmaya ve zorbalığa yol açabilmektedir. Bu durum, kapsayıcı eğitim girişimlerinin artırılması, altyapının iyileştirilmesi ve hem öğretim stratejilerinin hem de okul ortamlarının tüm öğrencilerin çeşitli ihtiyaçlarına duyarlı olmasının sağlanması yönündeki acil ihtiyacı vurgulamaktadır. Nicel veriler, yardımcı cihazlar da dâhil olmak üzere erişilebilir altyapı ve kaynakların eksikliğine işaret etmekte, nitel bulgular ise olumsuz toplumsal tutumları ve etkilenen ailelere yüklenen duygusal yükü vurgulayarak analizi derinleştirmektedir. Bu tablo, mevcut eğitim sisteminin engeli olan çocukları destekleme becerisinde önemli boşluklar olduğunu ortaya koymaktadır.

7. Aşırı Kalabalık Sınıflar (%7,08)

Katılımcıların %7,08'inin belirttiği üzere aşırı kalabalık sınıflar, öğrenci-öğretmen etkileşimini sınırlandırarak ve zorlayıcı öğrenme ortamlarına sebep olarak eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretmen başına düşen yüksek öğrenci oranları, bireysel ilgiyi azaltarak hem akademik performansı hem de katılımı düşürmektedir. Nicel bulgular, aşırı kalabalığın yapısal bir sorun olduğunun altını çizirken; nitel bilgiler, özellikle yer değiştirmiş ve mülteci aileler için okul kaydını ve entegrasyonu daha da geciktiren ilave idari ve sistemsel engelleri ortaya koymaktadır. Bu sorunların ele alınması, sadece okul altyapısını iyileştirmeyi ve daha fazla eğitim personeli görevlendirmeyi değil, aynı zamanda artan ve çeşitlenen öğrenci nüfusuna daha etkili bir şekilde uyum sağlanması için kayıt prosedürlerinin iyileştirilmesini de gerektirmektedir.

8. Eğitime Erişimi Zayıflatan Diğer Karmaşık Zorluklar

Bir dizi ek engel ve ebeveynlerin endişeleri, okul devamlılığı ve kaydını daha da zorlaştırmaktadır. Özellikle eğitimin yeterince değer görmediği toplumlarda akran etkisi (%6,39), çocukları okula devam etmekten alıkoyabilmektedir. Bu algılarla başa çıkmak için eğitimin önemini vurgulayan topluluk odaklı farkındalık oluşturma girişimlerine ihtiyaç vardır. Ayrıca, başta ötekileştirilmiş ve mülteci aileler arasında olmak üzere, eğitim fırsatlarına ilişkin bilgi eksikliği de (%5,25) önemli bir sorundur. Bu durum, mevcut hizmetler ve imkânlar hakkında ebeveynleri bilgilendirmek için kapsamlı dış erişim çalışmalarına duyulan ihtiyaca işaret etmektedir.

Ayrımcı eylemler ve zorbalık da dâhil olmak üzere okul personelinin olumsuz davranışları (%3,65), çocukları eğitimlerine devam etmekten alıkoyan olumsuz ortamlar yaratmaktadır. Bu sorunun çözülmesi için, kapsayıcı uygulamalar konusunda öğretmen eğitimi ve daha güçlü hesap verebilirlik sistemleri gerekmektedir. Özellikle yaşça büyük çocuklara ve kız çocuklarına yüklenen bakım sorumlulukları da dâhil olmak üzere ev işleri (%3,65) de okul devamlılığına engel olmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı destek sistemleri ve toplum temelli çocuk bakımı çözümleri bu yüklerin hafifletilmesine yardımcı olabilir.

Doğal afetlerin etkisi de bu zorlukları daha da kötüleştirmektedir. Depremi okullara ve öğrenim materyallerine verdiği hasar (katılımcıların %3,65'i tarafından bildirilmiştir), etkilenen bölgelerde eğitimi aksatmış olup okulun yeniden inşası ve iyileştirme desteğine duyulan acil ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Kırsal bölgelerde ise tarımda çocuk işçiliği (%2,74) kalıcı bir engel olmayı sürdürmektedir. Ayrıca, deprem sonrası gelişen binalara girme korkusu (%1,37) gibi psikolojik travmalar da çocukları okula dönmekten alıkoymaya devam etmektedir. Çocukların söz konusu sorunlarla başa çıkmalarına ve yeniden topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmak için, psikososyal destek ve travma odaklı bakım ise oldukça önemlidir.

Deprem nedeniyle eğitim materyallerinin ve yardımcı cihazların kaybı (sırasıyla %1,14 ve %0,46) başta engeli olan çocukları etkilemekte ve bu durum, acil durum öğrenme kitlerine ve özel ekipmanlara olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Son olarak, nispeten daha az dile getirilse de yetersiz su, sanitasyon ve hijyen (WASH) tesisleri (%0,23) özellikle kız çocukları arasında okul devamlılığını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. WASH altyapısının iyileştirilmesi, güvenli ve kapsayıcı bir okul ortamı yaratmak için kritik öneme sahiptir.

Ekonomik zorlukların çocuk işçiliğine yol açması, güvenlik ve ulaşım sorunları, afet sonrası travmalar, zorbalık ve dışlanma ile göçmen çocukların yaşadığı dil zorlukları gibi engeller, ebeveyn kaygılarına da yansımaktadır. Nicel bulgular söz konusu sorunların büyüklüğünü ortaya koyarken nitel bilgiler aynı sorunların Türk, Suriyeli ve diğer uyruklardan mülteci aileleri ayrı ayrı nasıl etkilediğine dair ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Bahsi geçen zorlukların

üstesinden gelmek, tüm çocuklar için kapsayıcı, güvenli ve erişilebilir bir eğitim sistemini desteklemek amacıyla, yönetsel reformları hedefli sosyal müdahalelerle birleştiren bütünleşik bir yaklaşımı gerektirmektedir.

6.3.1 Eğitim Engellerinin Temel Etmenleri: Ebeveyn OGG'lerinden Elde Edilen Bilgiler ve Gözetim

Anket sonuçlarına ve ebeveynlerle yapılan odak grup görüşmelerine yansıdığı üzere, mülteci ve yer değiştirmiş hanelerdeki çocuklar, eğitime erişim ve eğitimde kalma konularında karmaşık ve sistemsal engellerle karşılaşmaya devam etmektedir. Bu engeller arasında idari zorluklar, maddi sıkıntılar, psikososyal baskılar ve sosyal ötekileştirme yer almakta, bu durumlar özellikle Şubat 2023 depreminden etkilenen hanelerde daha da yoğunlaşmaktadır.

Ebeveynlerin dile getirdiği önemli bir endişe ise özellikle deprem nedeniyle yaşamları altüst olan veya geçici sığınaklarda yaşayan haneler için geçerli olan, okul kayıt işlemlerinin karmaşık olması durumudur. Çoğu aile için adres değişikliği ve doğrulama süreçleri kritik bir engel olmaya devam etmektedir. Resmî sistemlerde ikamet adreslerinin güncellenememesi durumu, özellikle de ailelerin birden fazla kez yerlerinden edilmiş olması veya hâlihazırda konteyner yerleşimlerinde ikamet etmesi durumlarında, okul kayıtlarının yapılmasını engellemektedir. Özellikle mülteci haneleri, yeni veya güncellenmiş kimlik belgelerini temin etme konusunda zorluk çekmekte, randevu alabilmek için çoğu zaman uzun gecikmelerle karşılaşmaktadır. Bu gecikmeler çocukların uzun süreler boyunca okuldan uzak kalmalarına neden olmaktadır.

Yer değiştirmiş ve geçiş dönemindeki haneler içinse sık sık yaşanan yeni yerleştirmeler, eğitime erişimde ek zorluklar yaratmaktadır. Sistemsal engeller, resmî kayıtların güncellenmesinde yaşanan gecikmeler ve ebeveynlerin sınırlı farkındalığı nedeniyle çocuklar, genellikle yeni veya geçici ikametlerinin yakınındaki okullara kayıt yaptırmakta zorluk yaşamaktadır. Mülteci çocuklar, sınırlı kontenjanlar, belirli bölgelerde adres kaydına ilişkin kısıtlamalar ve kayıt sürecini yönlendirmede eğitim kurumlarından yeterli destek alamamaları gibi ek yapısal engellerle karşı karşıya kalmaktadır.

Hem ev sahibi hem de mülteci toplumların ortak endişesi olan ekonomik sıkıntılar ise çoğunlukla daha düşük ücretler alan, temel hizmetler ve savunuculuk için genellikle sivil toplum örgütlerine güvenen mülteci aileleri orantısız bir ölçüde etkilemektedir. Eğitimle ilgili maliyetler (ulaşım, üniformalar, okul malzemeleri ve diğer gayriresmî ücretler) özellikle birden

Eğitimi Seçmek

Mohamad Bakri Hamido'nun Mirası: İstanbul, Ataşehir'de yaşayan **54 yaşındaki Mohamad Bakri Hamido**, eğitimin ayrıcalık değil hak olduğu bir geleceği şekillendiriyor. **Suriyeli bir mülteci, Arapça öğretmeni ve taş oymacısı olan Hamido** hayatını, çocuklarının, özellikle de kızlarının, kendisinin mahrum bırakıldığı eğitimi alabilmeleri için çalışmaya adanmıştır.

“Çocuklarımın eğitimini sağlamak, bir baba olarak benim görevimdir. Eğitim bir hak, bir sorumluluk ve hatta kutsal bir emanettir.” diyor Hamido.

Toplumsal normlar, **kız çocuklarının yüksek öğrenim görmesini** her ne kadar engelse de Mohamad, bu beklentilere meydan okuyarak geleneklerden çok kızlarının öğrenimine öncelik vermiştir. Ancak onun, **bilginin güçlendirici bir araç olduğuna** olan sarsılmaz inancının da bir bedeli olmuştur: Kızlarının eğitimine destek olduğu için onunla altı ay boyunca konuşmayı reddeden babası da dâhil olmak üzere akrabalarının direnişiyle karşılaşmıştır.

Kızı olanları “Dedem altı ay boyunca babamla tek kelime bile etmedi.” diye aktarıyor. “Şimdiye onu zamanında eleştiren aynı kişiler bana ‘Mühendis Hanım’, kız kardeşime ise ‘Doktor Hanım’ diye hitap ediyorlar çünkü babamın vizyonunun getirdiği başarıyı görüyorlar.”

Şimdiye kadar örgün eğitim düzeyinde hiçbir eğitim almamış olmasına rağmen Mohamad, **kendi kendini yetiştirmiş**, ders verecek kişilerle iletişime geçmiş ve Arapça gramerini, edebiyatını ve İslam bilimlerini öğrenmiştir. Onun bu azmi, çocukları için de güçlü bir örnek olmuştur.

“Bir gecede bütün bir toplumu değiştiremeyeceğimizi, ancak kendimizi değiştirebileceğimizi öğrendik. Bu gücümüzü kimsenin elimizden alamaması için babam, eğitim almamızı sağladı.”

Mohamad'ın **eğitimin bir direniş biçimi olduğuna** olan inancı, içinde bulunduğu toplumu dönüştürmeye başladı bile. Bir zamanlar **kızlarını erken yaşta evlendiren** aileler artık onun yolundan giderek bunun yerine eğitimi tercih ediyor.

“Kadınlar bir toplumun temelidir.” diyor Mohamad. “Eğitimli bir anne, eğitimli nesiller yetiştirir. Cahillik çatışmaya sebep olur. Bilgi ise geleceği inşa eder.”

Cesaret, **fedakârlık ve eğitime olan sarsılmaz inancıyla** Mohamad Bakri Hamido, yalnızca ailesinin geleceğini değiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda **tüm bir neslin kaderini yeniden şekillendirmektedir.**

fazla çocuğu olan veya düzenli geliri bulunmayan aileler için zorlayıcı olabilmektedir. Zorunlu oldukları için bazı ebeveynler, ev bütçesine destek olmaları amacıyla çocuklarını çalıştırmakta, bu durum da çocukların okuldan ayrılması veya kayıtlarının gecikmesi ile sonuçlanmaktadır.

Çoğu ebeveyn, psikolojik travmanın ve ruh sağlığı ve psikososyal destek (RSPSD) hizmetlerinin eksik olmasının, çocukların afet sonrasında okula dönmelerinde önündeki önemli engellerden olduğunu belirtmiştir. Bazı çocuklar, özellikle depremin yol açtığı yıkım ve kayıpların ardından, kamu binalarına dönme korkusu veya sosyal kaygı yaşamaktadır.

Ayrıca, özellikle kız çocukları için geçerli olan güvenlik endişeleri de okul devamlılığı konusunda önemli bir engel teşkil etmektedir. Ebeveynler, çocuklarının okul yolunda veya okuldayken toplumsal cinsiyete dayalı tacize maruz kalmasından endişe duymaktadır. Sadece akranları tarafından değil, öğretmenleri ve okul yöneticileri tarafından da maruz bırakıldıkları ayrımcılık ve zorbalık vakaları, mülteci çocukları daha da yabancılaştırmaktadır. Bu durum sadece çocukların duygusal iyi olma hallerini değil, aynı zamanda motivasyonlarını ve eğitimlerine devam etme kapasitelerini de etkilemektedir.

Özellikle Türkçe dil becerileri sınırlı olan mülteci çocuklar, sınıf içi eğitime katılımında zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu dil yetersizliği, akademik başarının düşmesine

ve okul terk oranlarının artmasına neden olmaktadır. Çoğunlukla zorbalık ve kültürel açıdan duyarlı uygulamaların eksikliğiyle artan toplumdan dışlanma ve izolasyon hissi, bu çocukların ana akım okullarda başarılı olmasını zorlaştırmaktadır.

İleriye dönük olarak ise birçok ebeveyn, çocuklarının bir sonraki eğitim öğretim yılı için yeniden kayıt yaptırabilmeleri konusunda duydukları endişeleri dile getirmiştir. Mali ve lojistik engellerin yanı sıra, bazı mülteci aileler arasında giderek artan bir umutsuzluk duygusu da ortaya çıkmaktadır. Bu umutsuzluk, eğitim alsalar dahi çocuklarının Türkiye’de vatandaşlık veya resmî istihdam fırsatlarının sınırlı olabileceği endişesinden kaynaklanmaktadır. Ebeveynler ayrıca, travmayla başa çıkmaya çalışan çocukları desteklemek için okulların yeterli donanıma sahip bulunup bulunmadığını ve kapsayıcı, güvenli ortamların gerçekten sürdürülebilir olup olmadığını sorgulamıştır.

Bu bilgiler, eğitime erişime yönelik çok boyutlu bir yaklaşıma acil olarak ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Söz konusu yaklaşım, kolaylaştırılmış idari prosedürler, genişletilmiş psikososyal hizmetler, toplumsal cinsiyete duyarlı güvenlik önlemleri, mali yardım programları ve daha güçlü dil ve entegrasyon desteğini içermelidir. Geçmişlerine veya yer değiştirme durumlarına bakılmaksızın tüm çocukların güvenli, nitelikli ve kapsayıcı eğitime eşit şekilde erişebilmelerini sağlamak için birbiriyle bağlantılı bu engellerin ele alınması önemlidir.

6.4 Okula Devamlılık Sorunları (Uyruk ve Yaş Grubuna Göre)

arklı uyruklardan 3-5 (EÇE) ve 6-17 (okul çağı) yaşlarındaki çocukların çeşitli eğitim programlarına devamlılığına dair veriler, yaş grubuna (3-17 yaş) ve cinsiyete göre belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Depremden etkilenen Türklerin yaşadığı hanelerdeki, 86-17 yaş arası okul çağındaki çocukların %82,58’i herhangi bir eğitim programına devam ederken %17,42’si devam etmemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise orta düzeyde olup herhangi bir eğitim programına devam etmeyen çocukların %50,68’i kız çocuklarından oluşmaktadır. Bu durum, devamsızlık sorununun her iki cinsiyeti de etkilediğini ancak kız çocuklarının okula devam etmede daha fazla engelle karşılaştığını göstermektedir.

Türk çocukların okula devam etmemesinde çeşitli sosyoekonomik ve lojistik sorunlar etkili olmaktadır.

Ankete katılanların %45,45’inin belirttiği üzere, en yaygın engel okul masraflarını karşılayamama durumu; bu da mali zorlukların temel bir engel olduğunu göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların %36,36’sı sağlık sorunları ve deprem nedeniyle yer değiştirme gibi devamsızlığı etkileyen unsurları içeren, “diğer” belirtilmemiş sebepleri işaret etmiştir.

Yaşlı akrabalara veya kardeşlere bakma gibi aile sorumlulukları, özellikle kaynakları kısıtlı hanelerde çocukların %36,36’sının eğitim programlarına devam etmesini engellemektedir. Ankete katılanların %18,18’i ise çocuklarının çalıştığını, bunun da onların eğitime erişimlerini kısıtladığını belirtmiştir. Ulaşım sorunları ve okula olan uzun mesafeler de %18,20 oranında bildirilmiş olup bu durum aileler için ek zorluklar yaratmaktadır Devamsızlığa katkıda bulunan diğer faktörler

Engelleri Aşmak: Bir Annenin Kızının Eğitimi İçin Gösterdiği Kararlılık

arasında uzun süreli okul devamsızlıkları, okulun uzaklığı ve deprem nedeniyle okul binalarında meydana gelen hasarlar (hepsi %18,18 oranında olmak üzere) yer almaktadır. Aşırı kalabalık sınıflar ve akran zorbalığı (her biri %9,09 oranında bildirilmiştir), okul ortamında mevcut olan güvenlik ve iyi olma hâliyle ilgili endişeleri yansıtmaktadır. Türk katılımcıların cevaplarından elde edilen bulgular, okul devamlılığının önündeki engellerin karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymakta, mali, lojistik ve altyapı sorunlarını ve deprem gibi son yıllarda yaşanan afetlerin sonuçlarını ele alan müdahalelere olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

EÇE'ye devam eden 3-5 yaş aralığındaki çocukların sadece %30'u herhangi bir eğitim programına kayıtlıyken, bu yaş grubunun %70'inin hiçbir eğitim programına kayıtlı olmaması ciddi bir endişe kaynağıdır. 3-4 yaş grubundaki çocukların devamlılığı ise oldukça düşüktür. Bu yüksek devamsızlık oranının, sosyoekonomik, lojistik ve ilgili diğer zorluklar da dâhil olmak üzere, EÇE'ye erişimin önündeki engelleri yansıtıyor olması muhtemeldir. Okula devam etmeyen çocukların %44,64'ünü kız çocukları oluşturmakta, bu durum eğitimin bu temel aşamasında belirgin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin var olduğunu göstermektedir.

6-9 yaş aralığındaki çocuklarda devamlılık oranı artmaktadır. Bu yaş grubundaki çocukların %73,27'si bir eğitim programına devam ederken %26,73'ü devam etmemektedir. Çocukların dörtte biri hâlâ eğitime devam etmiyor olsa da bu yaş grubundaki çocukların devamsızlık oranı daha küçük yaş grubuna kıyasla daha düşüktür. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında ise okula gitmeyen çocukların %50'sinin kız çocuğu olması, okula erişimde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun giderilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

10-13 yaş grubunda ise okula devam oranı %92,95 olup bu durum bu yaş grubundaki çocukların büyük çoğunluğunun eğitim programlarına erişebildiğini göstermektedir. Ancak, bu yaş grubunda eğitim programlarına devam etmeyen %7,05'lik dilimi oluşturan grubun büyük çoğunluğu kız çocuklarından oluşmaktadır. Tüm verilere bakıldığında ise, bir eğitim programına devam etmeyen toplam çocukların %81,82'si yine kız çocuklarıdır. Bu durum, bu yaş aralığı için eğitimin daha erişilebilir olduğu gerçeğine rağmen, toplumsal cinsiyete dayalı engellerin kız çocuklarının okullaşmasını sınırlamada hâlâ önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

İstanbul, Sultanbeyli'de yaşayan 37 yaşındaki **Noura Akar**, destekleyici anneliğin tanımını yeniden yapıyor. **Eğitimin dönüştürücü gücüne** inanan Noura, kızını toplumsal beklentilerin ötesinde hayal kurmaya teşvik ediyor.

“Onun için eğitim hayattaki en büyük öncelik. Eğitim, tüm olumlu sonuçlara ulaşmanın anahtarıdır.” diyor Noura.

Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyarak, kızına ev işlerini yaptırmaktan bilinçli şekilde kaçınıyor ve böylece hiçbir şeyin onun akademik hedeflerinin önüne geçmesine izin vermiyor. Karşılaştığı toplumsal baskılara rağmen Noura, **eğitimi kültürel beklentilerin önünde tutarak** yaşadığı toplumda cesur bir rol model oluşturuyor.

“Anneme ev işlerinde yardım etmiyorum. Kapımı çalıyor ve ben çalışırken odama ceviz, badem, meyve suyu gibi şeyler getiriyor.” diye aktarıyor kızı. “Ona ev işlerinde yardım etmeme izin vermediği için insanlar annemi eleştiriyor. Ancak o kimsenin fikrini önemsemiyor, onun tek derdi başarılı olabilmemiz.”

Dil konusunda engellerle karşılaşmasına rağmen Noura, hiçbir veli toplantısını kaçırmayıp kızına olan **sarsılmaz desteğini her fırsatta gösteriyor**. Onun derin inancı, dayanıklılığını besliyor; sıkı çalışmanın karşılığını alacağına inanıyor.

Kızı durumu şöyle özetliyor: “İkimizin de hayalini kurduğu şeyi başaracağıma annem gerçekten inanıyor. Bu hayali gerçekleştirmeyi ne kadar istediğimi, ne kadar çabaladığımı ve ne kadar yorulduğumu biliyor. Benim iyi bir yere geleceğime gönülden inanıyor.”

Toplumsal normlara meydan okuyan ve **eğitimin önemini savunan Noura Akar**, bu yaklaşımıyla yalnızca kızı için daha iyi bir gelecek sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun **kız çocuklarının eğitimi ve güçlendirilmesine** ilişkin algısında da bir değişime ilham oluyor.

Suriyeli hanelerde, okul çağındaki (6-17 yaş) çocukların %79,18'i eğitim programlarına kayıtlı iken %20,82'si ise kayıtlı değildir. Okula devam etmeyen çocukların %44,73'ünü kız çocukları oluşturmakta ve bu durum okul devamlılığı oranlarında toplumsal cinsiyete dayalı bir eşitsizliğin var olduğuna işaret etmektedir.

Suriyeli çocukların okula devam etmemesinde birden fazla faktör etkilidir; ankete katılan ebeveynlerin %36,83'ü kayıt sürecinde yaşanan sistemsel engeller gibi önemli zorluklardan söz etmiştir. Belge eksikliği veya okula kayıt prosedürlerindeki karışıklıklar gibi sorunlar eğitime erişimin önünde engel oluşturmaktadır. Yine mali sınırlamalar da bir diğer önemli sorundur. Katılımcıların %32,99'u okulla ilgili masrafları karşılamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %33,50'sinin verdiği cevaplar ise "diğer" kategorisine aittir. Eğitime erişimin önündeki "diğer" engeller arasında sağlık sorunları, 2023 depremi nedeniyle yer değiştirme ve çocukların okula kayıt için çok küçük yaşta olması gibi daha az sıklıkla bildirilen çeşitli nedenler bulunmaktadır. Uzun mesafeler ve sınırlı erişim gibi ulaşım sorunları, katılımcıların %16,62'si tarafından önemli bir engel olarak vurgulanmıştır.

Katılımcıların %14,32'si tarafından dile getirilen çocuk işçiliği, özellikle tarımda, çocukları eğitimi değil işi önceliklendirmeye zorlamaktadır. Katılımcıların %10,49'u, okulda veya okul yolunda yaşanan akran zorbalığını bildirmiştir. Bu oran, okul devamlılığını etkileyen daha geniş çapta toplumsal zorlukların var olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, yine katılımcıların %8,95'i, travma veya toplumdan dışlanmayla bağlantılı olması muhtemel uzun süreli okul devamsızlıklarına dikkat çekmiştir.

Engeli olan çocuklar için eğitime erişim, süregelen bir başka zorluk olup katılımcıların %7,42'si, engeli olan çocuklara yönelik hizmet alma konusunda zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir. Diğer engeller arasında ise olumsuz akran etkileri (%6,91), öğretmenler veya okul personeliyle yaşanan olumsuz deneyimler (%3,58) ve deprem sırasında okul binalarının veya tesislerinin yıkılması (%3,32) yer almaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelinmesi için kayıt süreçlerinin iyileştirilmesi, mali destek sağlanması, kapsayıcı eğitimin teşvik edilmesi ve tüm çocukların eğitime erişebilmesini sağlamak için daha güvenli, daha destekleyici okul ortamlarının oluşturulması gerekmektedir.

3-5 yaş grubundaki çocukların ise yalnızca %17,89'u herhangi bir eğitim programına devam ederken

%82,11'lik önemli bir kesim ise devam etmemektedir. 3-4 yaş arası çocuklar için okula devam oranı belirgin şekilde daha düşüktür. Düşük okula devam oranı, çocukların eğitim programına katılmak için yaşça oldukça küçük olmalarıyla ilişkilendirilmekte; bunu mali engeller, okul kapasitesi, okulların uzaklığı ve ebeveyn farkındalığının yetersizliği takip etmektedir. Okula devam etmeyen çocukların %47,06'sını kız çocukları oluşturmakta, bu durum söz konusu yaş grubundaki kız çocuklarının eğitime erişimde karşılaştıkları zorlukları vurgulamaktadır.

6-9 yaş grubundaki çocuklarda ise devamlılık oranı %75,35'e ulaşmakta, ancak bu yaş grubundaki çocukların %24,65'i yine herhangi bir eğitim programına devam etmemektedir. Okula devam etmeme oranı küçük yaştaki çocuklara kıyasla daha düşük olsa bile yine de önemli bir oranda çocuk, eğitimden mahrum kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında ise okula devam etmeyenlerin %42,47'sini kız çocuklarının oluşturması, toplumsal cinsiyetin, bu yaş grubunda bile okullaşmanın önünde bir engel olmayı sürdürdüğünü göstermektedir.

10-13 yaş arası çocukların okula devam oranı %88,73 ile yüksek bir seviyede olup bu çocukların sadece %11,27'si bir eğitim programına devam etmemektedir. Ancak okula devam etmeyen kız çocuklarının oranı oldukça yüksektir. Okula devam etmeyen çocukların %54,34'ünü kız çocukları oluşturmaktadır.

14-17 yaş grubunda ise okula devam oranı %72,37'ye düşerken okula devam etmeyen çocukların oranı ise %27,63'tür. Okula devam etmeyen çocukların %42,91'ini yine kız çocukları oluşturmaktadır.

Afgan hanelerinde, 6-17 yaş arası okul çağındaki çocukların %80,32'si bir eğitim programına devam ederken %24,30'u devam etmemektedir. Eğitim programlarına devam etmeyen çocuklar arasında kız çocuklarının oranı %48,48 olup bu durum eğitime erişimde toplumsal cinsiyete dayalı belirgin bir farkın olduğunu göstermektedir.

Ebeveyn anketi verileri, çocukların eğitim programlarına devam etmemesinin başlıca nedeninin kayıtlı ilgili sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır; bu durum, katılımcıların %34,43'ü tarafından bildirilmiştir. Bu durum, okul kaydının önünde sistemsel engellerin önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. İkinci en sık verilen yanıt olan "Diğer" kategorisinde (%22,95) ise sağlık sorunları, deprem nedeniyle yeniden yerleştirme ve çocukların reşit olmaması yer almaktadır.

Sınıfın Ötesinde: Fatma Abdullah'ın Öğrencilerinin Gelecekleri İçin Verdiği Mücadelesi

İstanbul, Sultanbeyli'de yaşayan **33 yaşındaki matematik öğretmeni Fatma Abdullah**, bir eğitimciden çok daha fazlası; öğrencileri için **bir mentör, bir koruyucu, hatta deyim yerindeyse bir can simidi**.

Savaştan kaçıp aldığı eğitim sayesinde kendine yeni bir hayat kuran Fatma, bilginin, dayanıklılığın ve desteğin gücünü çok iyi anlıyor. Öğrencilerinin zorlu yolculuklarında tek başlarına yürümelerine izin vermeyi reddediyor.

“Öğrenciler eğitimden önce destek ararlar. Onları dinlemek çok önemli.” diyor Fatma. **“Çoğu bugüne kadar birçok şey yaşamış ve eğer anlaşıldıklarını hissetmezlerse daha yolculuklarına başlamadan umutlarını kaybederler.”**

Onun yaptıkları, formüller ve denklemler öğretmenin çok ötesine geçiyor. **Dersler bittikten sonra okulda kalıyor**, öğrencilerle birlikte yemek yiyor, onların sıkıntılarını dinliyor ve karşılaştıkları kişisel ve akademik zorlukları aşmaları için onlara yol gösteriyor.

“Beni gördüklerinde ‘Öğretmenim, başımıza şunlar şunlar geldi.’ diyerek anlatmaya başlıyorlar. Derse olduğu kadar, onları da dinlemeye zaman ayırıyorum.”

Fatma, ayrımcılıktan ekonomik zorluklara kadar **Suriyeli öğrencilerin karşılaştığı** tüm engelleri ilk elden biliyor.

Bu öğrencilerinden bazıları **okulu bırakmaya zorlanıyor, erken yaşta evlilik baskısı altında kalıyor veya eğitimlerini engelleyen sorumluluklar yükleniyor**. Fatma ise onlar için mücadele veriyor; sadece eğitim değil, **aynı zamanda cesaret de** ve daha fazlasını hak ettiklerine dair inanç da aşıyor.

“Onlara, ‘Bu yaşadıklarınız normal, ben de aynı şeyleri yaşadım. Ama üstesinden gelebilirsiniz.’ diyorum.”

Fatma **bir öğretmenden çok daha fazlası, o tam anlamıyla bir savunucu**. Onları yargılayan akranlarından, zararlı durumlara müdahale etmeyen öğretmenlere kadar, öğrencilerini dışlayanlara meydan okuyor.

Şunu da itiraf etmekten çekinmiyor: **“Öğrencilerimin neler yaşadığını gerçekten anladığım için aslına bakarsanız benim de psikolojik destek alabileceğim birine ihtiyacım var.”**

Şefkati, kararlılığı ve öğrencilerine olan sarsılmaz bağlılığı sayesinde, Fatma Abdullah, **sadece daha iyi öğrenciler değil, aynı zamanda başarılı olma hakkına inan, daha güçlü, daha dayanıklı bireyler yetiştiriyor**.

Ayrıca, ekonomik problemler de önemli bir rol oynamaktadır; yanıtların %18,03'ünde okul masraflarının karşılanamadığı belirtilmektedir. Mevcut eğitim fırsatları hakkında farkındalık eksikliği (%9,84) ve uzun süreli okul devamsızlığı (%8,20) da okul terk oranlarına etki etmektedir. Diğer dikkat çeken etmenler arasında ise çocuk işçiliği (%6,56), ulaşım zorlukları (%6,56), aşırı kalabalık sınıflar (%4,92) ve engeli olan çocukların karşılaştığı erişilebilirlik zorlukları (%4,92) yer almaktadır. Okul personelinden (%3,28) ve akranlardan (%1,64) kaynaklanan olumsuz etkiler de çocukların okula devam etmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kardeşlere veya yaşlılara bakım vermek gibi ev içi sorumluluklar (%1,64) ve deprem nedeniyle okulların altyapısında meydana gelen hasar (%1,64) da okula erişimin önündeki engeller arasında yer almaktadır.

3-5 yaş arası çocukların sadece %25,20'si bir eğitim programına devam ederken %74,80'i devam etmemektedir. Bu düşük devamlılık oranı, erken çocukluk eğitimi programlarına erişimin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır ve devam etmeyen çocukların %62,11'ini kız çocukları oluşturmaktadır. 3-4 yaşlarındaki çocukların okula devam oranı oldukça düşük olup bu çocukların sadece %9,68'i bir EÇE programına kayıtlıdır. Okula gitmeyenlerin oranı %90,32'dir ve bu çocukların %57,14'ünü kız çocukları oluşturmaktadır.

6-9 yaş arası çocuklarda ise devamlılık oranı %74,39'a yükselirken devam etmeyenlerin oranı ise %25,61'dir. Ancak bu yaş grubunda da toplumsal cinsiyet eşitsizliği yine belirgindir; okula gitmeyen çocukların %58,73'ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Bu durum, Afgan hanelerindeki kız çocuklarının, nispeten daha küçük yaş grubunda bile, eğitime erişimde daha fazla engelle karşılaşmaya devam ettiğini göstermektedir.

10-13 yaş grubunda ise devamlılık oranı %88,67-yüksek olup devam etmeyenlerin oranı ise sadece %11,33'tür. Ancak cinsiyet uçurumu yine kendini göstermekte olup okula devam etmeyen çocukların %17,65'ini kız çocukları oluşturmaktadır.

14-17 yaş arası ergenlerde ise okula devam oranı %82,24 iken bu ergenlerin %17,76'sı ise okula devam etmemektedir. Toplumsal cinsiyet uçurumu ise yine belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır: Okula gitmeyen çocukların %42,11'i kız çocuklarından oluşmakta ve bu durum, yaşça daha büyük kız çocuklarının eğitime erişiminin önündeki engellerin devam ettiğini gözler önüne sermektedir. Eğitime erişimin önündeki engeller, kayıtla ilgili sorunlar, ilgili eğitim fırsatları ve yolları hakkında bilgi eksikliği, çocukların uzun süre eğitim programlarına devam etmemesi, çocuk işçiliği ve okulların mesafesi gibi faktörlerle bağlantılıdır.

Diğer uyruklardan 6-17 yaş arası okul çağındaki çocukların yalnızca %70'i herhangi bir eğitim programına devam ederken %30'u devam etmemektedir. Örnekleme büyüklüğü küçük olsa da (10 hane), toplumsal cinsiyet uçurumu yüksektir.

3-5 yaş arası çocuklara dair veri bulunmamaktadır; bu durum ya okula devam edilmediğini ya da veri toplanmadığını göstermektedir. Genel olarak düşük devam oranı göz önüne alındığında bu yaş grubu için önemli engeller bulunmaktadır. 6-9 yaş arası çocuklara bakıldığında ise değerlendirilen hanelerdeki tüm çocukların bir eğitim programına devam ettiği görülmektedir. 10-13 yaş aralığındaki çocukların ise sadece %14,29'u eğitim programlarına devam etmekte, tamamını kız çocuklarının oluşturduğu %85,71'lik bir grup ise devamlılık göstermemektedir; bu durum, toplumsal cinsiyete dayalı ciddi bir dışlanma olduğunu ortaya koymaktadır. Ankete katılanların %100'ü, kayıt sırasında karşılaşılan engelleri birincil sorun olarak belirtmiştir.

Tüm uyruklarda okula devam etmeme önemli bir sorun olarak öne çıkmakta, yaş gruplarına göre ise okula devam oranlarında farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle

3-5 yaş aralığındaki küçük çocuklar, okula devamsızlık oranlarının en yüksek olduğu grup olup çocukların yaşı ilerledikçe okula devam oranları da artmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği özellikle 10-17 yaş gruplarında belirgindir. Özellikle Afgan ve Suriyeli hanelerde, okula devam etmeyen çocukların orantısız şekilde yüksek bir yüzdesini kız çocukları oluşturmaktadır. Çocukların eğitim programlarına devam etmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmaya yönelik çabalar, hem kız hem de erkek çocukların eğitime erişimini artırmaya odaklanmalı, aynı zamanda kız çocuklarının karşılaştığı zorluklara özel dikkat gösterilmelidir.

6.5 Erken Çocukluk Eğitiminin Kısa Özeti

Veriler, farklı uyruklardan 3-5 yaş arası çocukların erken çocukluk eğitimine devamlılığında önemli eşitsizlikler olduğunu ortaya koymaktadır. Ankete katılan 451 hane toplam 1,258 çocuk bu yaş grubunda yer almaktadır; ancak yalnızca 244'ü (%19,40) EÇE'ye kayıtlıdır, geriye kalan 1,014 çocuk (%80,60) ise kayıtlı değildir. EÇE'ye devam etmeyen kız çocuklarının oranı %50'dir; bu durum, erken eğitime erişimde dikkate değer bir toplumsal cinsiyet uçurumu olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. 3-5 Yaş Arası Erken Çocukluk Eğitimi Alan Çocukların Profili

Erken Çocukluk Eğitimi - 3-5 Yaş Arası Çocuklar	Haneler	Çocuklar	Devam Edenler	Devam Etmeyenler	Devam Etmeyen Çocukların Yüzdesi	Devam Etmeyen Kız Çocuklarının Yüzdesi
Toplam	451	1.258	244	1.014	80,60	50,00
Türk Haneler	34	80	24	56	70	44,64
Suriyeli Haneler	370	1.051	188	863	82,11	49,02
Afgan Haneler	47	127	32	95	74,80	62,11
Diğer Uyruklardan Haneler						

Veriler uyruklara göre ayrıştırıldığında depremden etkilenen ev sahibi hanelerdeki çocukların %70'inin EÇE'ye devam etmediği, kız çocuklarının %44,64'ünün ise okula kayıtlı olmadığı görülmektedir. Örneklemin en büyük grubunu oluşturan Suriyeli hanelerde okula kayıt olmama oranı %82,11 ile daha da yüksek olup kız çocuklarının neredeyse yarısı (%49,02) okula devam etmemektedir. En belirgin farkı Afgan haneleri bildirmiştir; bu hanelerde çocukların %90'ı EÇE'nin dışındadır ve kız çocukları arasında okula devamsızlık oranı (%62,11) dengesiz bir şekilde, tüm gruplar arasındaki en yüksek seviyededir.

Şekil 4, çocukların EÇE'ye kayıt olmamasının temel nedenlerinin altını çizmektedir. En sık dile getirilen ve yanıtların %59,09'unu oluşturan neden, çocuğun EÇE için çok küçük olduğunun düşünülmesidir. Bu durum, birçok ebeveynin veya velinin kayıt için belirli bir yaş eşiği olduğunu düşündüğünü veya daha küçük çocuklar için mevcut erken eğitim programlarından tam olarak haberdar olmadığını göstermektedir. Okul masrafları gibi mali engeller de katılımcıların %28,41'ini etkileyen bir diğer önemli faktördür. Bu durum, ailelerin erken eğitim fırsatlarına erişimde karşılaştıkları ekonomik kısıtlamaları vurgulamaktadır.

Ayrıca, yanıtların %15,91'i "Diğer" kategorisi altında yer almakta olup daha detaylı bakıldığında bu vakaların çoğunun okul kayıt sorunlarından, kimlik ve adres kaydı gibi gerekli belgelerin eksikliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Özellikle mülteci çocukları ve 3-5 yaş grubundaki çocukları etkileyen okullardaki kontenjan sorunları, yanıtların %12,50'sini oluşturmaktadır. Bu durum, eğitim sistemindeki arz kısıtlamalarının daha geniş bir EÇE kaydının önünde bir engel oluşturduğunu göstermektedir.

Şekil 5. EÇE Çağındaki Çocukların Okullara/EÇE Merkezlerine Devam

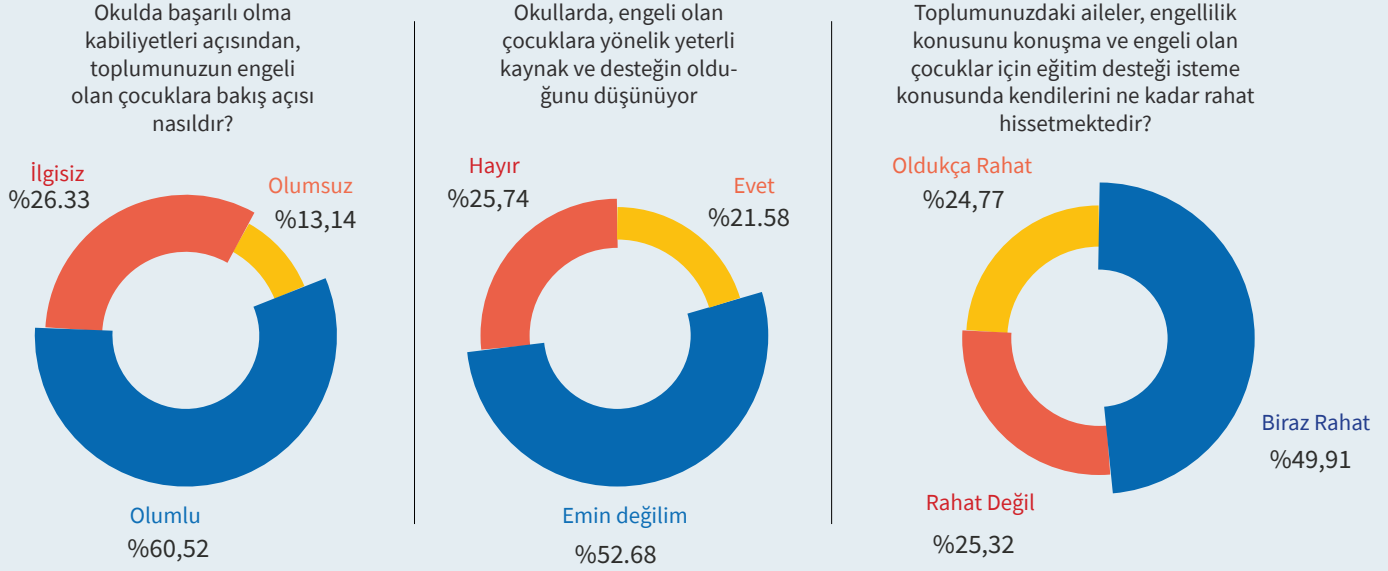
Coğrafi zorluklar da rol oynamaktadır; katılımcıların %10,23'ü okulların evlerine çok uzak olduğunu düşünmektedir. Öte yandan ebeveynlerin EÇE konusundaki farkındalığı ve ilgisi, vakaların %3,41'ine katkıda bulunuyor; bu, erken çocukluk eğitime ilişkin bilgi veya önceliklendirme konusundaki potansiyel bir boşluğu yansıtıyor. Son olarak ankete katılanların %1,14'ü çocuğun kendisinin okula ilgi duymadığını veya evden ayrılmak istemediğini bildirmektedir. Bu durum en az belirtilen neden olsa bile bazı durumlarda yine de dik-kate alınması gereken bir husustur.

EÇE hane örnekleminin %83'ünü oluşturan 3-5 yaş aralığındaki Suriyeli çocuklar, kayıt konusunda önemli engellerle karşılaşmaktadır. Çocukların karşılaştığı en dikkat çeken zorluk mali sıkıntılar (%28,40) olup birçok aile okul masraflarını karşılayamamaktadır. Öncelikli olarak kimlik veya adres kaydı eksikliğinden kaynaklanan kayıt sorunları ise (%16,05) eğitime erişimi daha

da zorlaştırmaktadır. Okul kontenjanı sınırlamaları (%13,58) mülteci çocukları orantısız bir şekilde etkilerken okullara olan uzaklık (%8,64) özellikle uzak bölgelerdeki çocuklar için fırsatları kısıtlamaktadır. Ebeveynlerin yalnızca %1,23'ü EÇE'nin önemini farkında olsa da yapısal ve mali zorluklar engel teşkil etmeye devam etmektedir. Eğitime erişimi artırmak için okul kapasitelerini iyileştirmek, mali destek sağlamak ve kayıt sürecini kolaylaştırmak oldukça elzemdir. Ayrıca hanelerin %58,02'si, çocuklarının okula kayıt yaptıramayacak kadar küçük olduğunu bildirmekte ve bu durum sorunu daha da kötüleştirmektedir. Genel olarak veriler, çocukların EÇE'ye kaydolmasını engelleyen yapısal, mali ve bilgi kaynaklı engellerin bir karışımını ortaya koymaktadır. Farkındalığın artırılması, mali destek ve okul erişilebilirliğinin iyileştirilmesi yoluyla bu zorlukların ele alınması, erken eğitime katılım oranlarının artırılmasına yardımcı olacaktır.

6.6 Engeli Olan Çocuklara Yönelik Algılar ve Sosyal Davranışlar

Tablo 3. Toplumun Engeli Olan Çocuklara Yönelik Algıları

Ebeveyn Anketi verileri, farklı bölgelerden toplanan yanıtların temel ölçütlerini vurgulamaktadır. Bu ölçütler, engeli olan çocuklara ilişkin algıya, mevcut kaynaklara ve ailelerin engellilik hakkında konuşurken gösterdikleri rahatlık düzeyine odaklanmaktadır. Ebeveyn anketi, özellikle Türkiye'deki engeli olan çocukların eğitime erişim zorluklarına ilişkin kapsamlı bir genel bakış sunmaktadır.

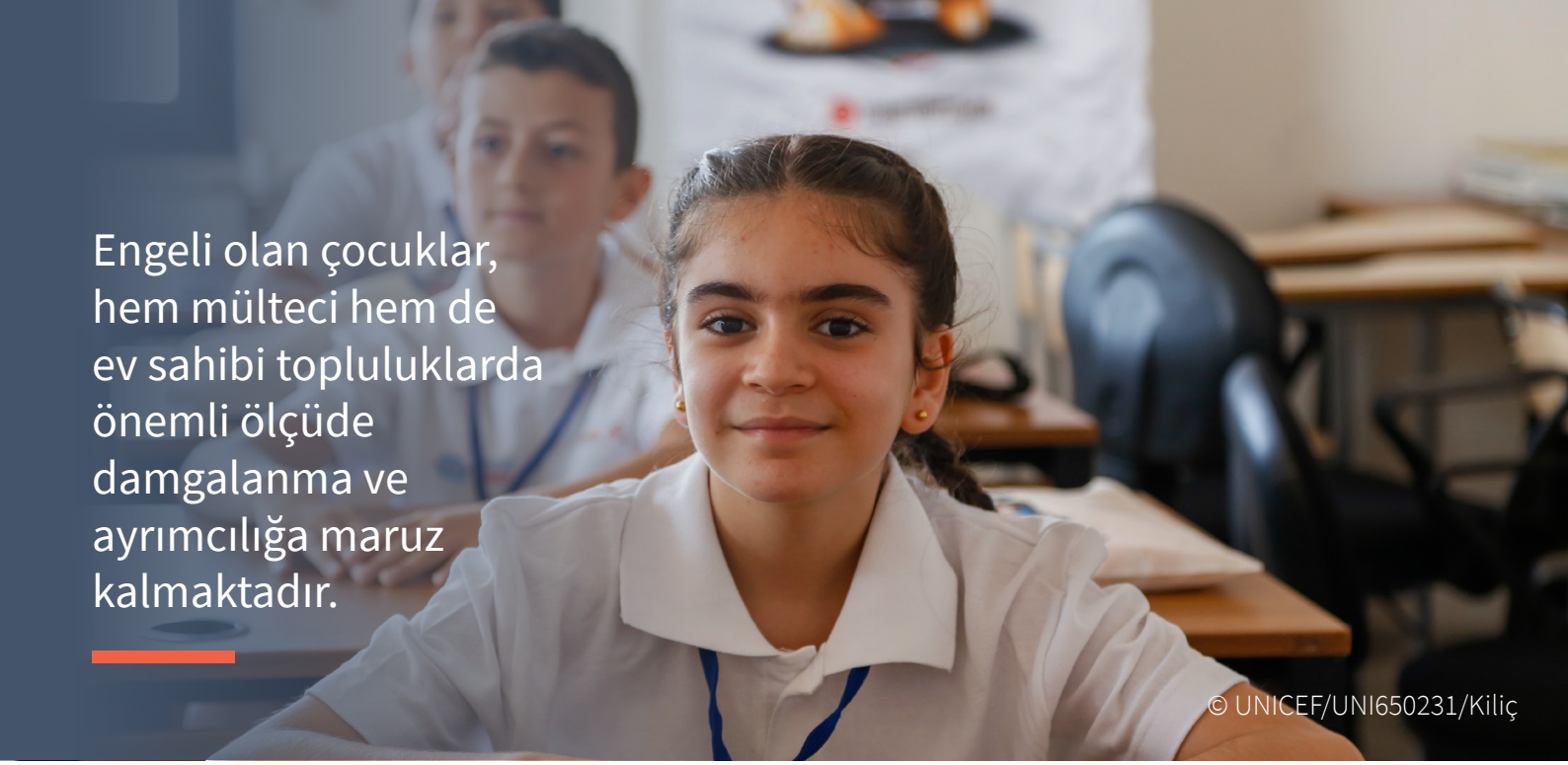
Elde edilen kritik bulgulardan biri, toplumun engeli olan çocuklara ve onların okulda başarılı olma becerilerine ilişkin algılarıyla ilgilidir. Verilen cevapların büyük çoğunluğu olumlu görüşlere (%60,52) işaret ederken bazı katılımcılar kayıtsız olduklarını (%26,33) veya olumsuz algılara (%13,14) sahip olduklarını belirtmiştir. Bu rakamlar, kapsayıcı eğitimi teşvik etmek ve kök salmış ön yargıları ele almak için farkındalık kampanyalarına duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Okullarda engeli olan çocuklara yönelik mevcut kaynaklar ve destek konusunda katılımcılar farklı görüşler bildirmiştir. Katılımcıların %21,58'i yeterli kaynak olduğuna inanırken önemli bir kesim kararsız kalmıştır (52,68%). Katılımcıların %25,74'ü ise kaynakların yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu veriler, engeli olan

çocuklara yönelik uzmanlaşmış hizmetlerin erişilebilirliğinde, farkındalığında ve muhtemelen ulaştırılmasında eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Ankette incelenen bir diğer önemli husus ise ailelerin engellilik konusunda konuşma ve eğitim desteği isteme konusundaki rahatlık düzeyleridir. Verilen cevaplara göre bu konuda ailelerin %49,91'i biraz rahat, %25,32'si rahatsız, %24,77'si ise çok rahat hissetmektedir. Ailelerin destek isteme konusunda çekingen veya rahatsız hissetmelerinin belirgin bir oranda olması, eğitim kurumları ile topluluklar arasında güven oluşturmak ve iletişimi iyileştirmek için hedefli müdahalelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Yapılan bu ilk analiz, özellikle engeli olan çocuklar için kapsayıcı eğitime ulaşmanın önündeki temel zorlukları vurgulamaktadır. Veriler, hem olumlu topluluk algılarını hem de kaynak kısıtlamaları ve toplumsal damgalama gibi süregelen engelleri ortaya koymaktadır. Bu bilgiler, özellikle eğitime erişimde ek engellerle karşılaşan çocuklar olmak üzere, tüm çocuklar için okul erişimini ve desteği artırmaya yönelik savunuculuk çabalarına, politika önerilerine ve programlı müdahalelere bilgi sağlayabilir.

Engeli olan çocuklar, hem mülteci hem de ev sahibi topluluklarda önemli ölçüde damgalanma ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

© UNICEF/UNI650231/Kiliç

6.6.1 Eğitimde Engellilik Konusunda Ebeveyn Bakış Açıları

Engeli olan çocuklar, hem mülteci hem de ev sahibi topluluklarda önemli ölçüde damgalanma ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Ebeveynler, OGG ve bireysel görüşmeler sırasında, çocuklarını okullara yazdırma konusunda onları caydıran zorbalık ve toplumsal dışlanma endişelerini dile getirmiştir. Engeli olan çocukların ebeveynleri arasında, toplumsal tutumların daha fazla kabul görme ve kapsayıcılığa doğru evrilmesi yönünde güçlü bir istek bulunmaktadır.

Ebeveynler ayrıca, okullarda engeli olan çocuklara yönelik uygun kaynakların ve özel desteğin eksikliğine de dikkat çekmektedir. Sık karşılaşılan engeller arasında yetersiz fiziksel altyapı ve engellilik odaklı hizmetlerin yetersizliği gibi erişilebilirlik zorlukları yer almaktadır. Ayrıca çoğu ebeveyn, yargılanma korkusu ve topluluk içindeki farkındalık eksikliği nedeniyle çocuklarının engellerini açıkça konuşmakta zorlanmaktadır. Bu durum çoğu zaman izolasyona yol açarak ebeveynlerin eğitim veya psikolojik yardım istemesinin önüne geçmektedir. Karma odak gruplarında engeli olan çocukların ebeveynleri, konuşmalardan uzak durma eğilimi göstermektedir. Bu durum onların, engeli olmayan çocukların ebeveynleriyle deneyimlerini paylaşmaktan rahatsızlık duyduklarını göstermektedir.

6.7 Alternatif Eğitim Yolları ve Müdahaleler

Mülteci çocuklar, ESÇG üyesi kuruluşların sunduğu programlardan yararlanmıştır. Bu programlar, çocukların duygusal dayanıklılıklarını geliştirmelerine ve ayrımcılık gibi zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için mentörlük, eğitim ve psikososyal destek sunmaktadır. Özellikle örgün eğitime kayıtlı olmayan çocuklar için Türkçe dil yeterliliği ve mesleki beceri dersleri temel programlar olarak belirlenmiştir. Söz konusu programlar, öğrencilerin topluma uyum sağlamalarına ve gelecekteki iş hayatları için pratik beceri-

ler kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, yaygın eğitim merkezleri, özellikle aileleri özel ders veya okul malzemeleri masraflarını karşılamaya gücü yetmeyen çocukların ödev ve akademik rehberlik konularında desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bazı aileler için meslek okulları ve merkezler, geleneksel eğitime ilgi çekici bir alternatif sunmakta, çocuklara gelecekteki istihdamlarına yön verebilecek pratik beceriler kazanma fırsatı sağlamaktadır.

6.8 Ebeveynlerin Yaygın Eğitim Programlarına İlişkin Farkındalığı ve İlgisi

Ebeveynler, dil kursları ve mesleki eğitim gibi alternatif eğitim programlarına yoğun ilgi göstermektedir. Bunun sebebi, bu girişimlerin hem eğitim hem de entegrasyon ihtiyaçlarını karşılamasıdır. ESÇG üyesi kuruluşların sağladığı yaygın eğitim desteği, hayati bir önem taşıyan psikososyal ve akademik destekleri sağlaması nedeniyle özellikle değerlidir. Bu eğitim sayesinde zorlayıcı durumlar, olumlu sonuçlara evrilebilmektedir. Ancak bu programlara erişim, sınırlı erişilebilirlik, elve-

rişsiz mekânlar, program çakışmaları ve ulaşım masrafları gibi çeşitli etmenler nedeniyle engellenmektedir.

Yine de ESÇG üyesi kuruluşlar, ebeveynler için mevcut kaynaklar konusunda farkındalık yaratmada ve yaygın eğitime katılımı teşvik etmede önemli bir rol oynayarak bu zorlukların üstesinden gelinmesine yardımcı olmaktadır.

7. Yeni Eğitim Öğretim Yılına Planlaması: Türkiye'deki Suriyeli ve Afgan Aileler İçin 2024-2025 Okul Kayıtlarına İlişkin Zorluklar ve Edinilen Bilgiler

2024 OD anketi, Türkiye'deki Suriyeli ve Afgan aileler için 2024-2025 eğitim öğretim yılında okul kaydına ilişkin başlıca engelleri ortaya koymaktadır. Bunlar arasında mali zorluklar, idari engeller, ulaşım zorlukları ve sosyo-kültürel engeller yer almaktadır. Mülteci ve kırılgan çocukların okul devamlılığını iyileştirmek için bu sorunların hedefli müdahalelerle ele alınması oldukça önemlidir.

Aile istikrarı ve yeniden yerleştirme eğilimlerinin, 2024-2025 Eğitim öğretim yılında okul kayıtları ve devamlılık açısından önemli etkileri bulunmaktadır. Ankete katılan Suriyeli (%91,79) ve Afgan (%91,84) ailelerin büyük çoğunluğu, mevcut ikamet yerlerinde kalmayı planladıklarını belirtmiştir. Bu istikrar, okula devamlılık açısından olumlu bir gösterge olup çocukların yeni bir yere taşınmanın getirdiği aksamalar olmaksızın eğitimlerine devam etmelerine olanak tanımaktadır ki bunlar da genellikle kayıt dönemlerinin kaçırılmasına, sistematik engellere ve uyum zorluklarına yol açmaktadır.

Ancak ailelerin önemli bir kısmı için gelecek belirsizliğini korumaya devam etmektedir; Suriyeli ailelerin %7,33'ü ve Afgan ailelerin %4,08'i, yaşadıkları yerde kalıp kalmayacaklarını bilmediklerini bildirmiştir. Bu belirsizlik, nerede yaşayacaklarından emin olmayan ailelerin okul kayıtlarını geciktirmeleri veya çocuklarını yıl ortasında okuldan almaları nedeniyle, çocukların eğitim sürekliliği açısından risk oluşturmaktadır. Ayrıca ailelerin önemli bir yüzdesi (Suriyelilerin %4,11'i ve genel nüfusun %3,83'ü), Türkiye içinde başka bir yere taşınmayı veya ülkeyi tamamen terk etmeyi düşündüklerini ifade etmiştir. Planlanan bu yer değişiklikleri,

özellikle de uluslararası sınırları geçmeyi gerektiriyorsa, okul terklerine, akademik ilerlemenin kaybına ve yeni eğitim sistemlerine entegrasyonda yaşanacak zorluklara yol açabilmektedir.

Bu dinamikler göz önüne alındığında eğitim aktörlerinin esnek kayıt politikalarını sürdürmeleri, yıl boyunca okul kayıtlarına sürekli erişim sağlamaları ve hareket hâlinde olan ve yer değiştiren ailelere destek hizmetleri sunmaları kritik öneme sahiptir. Çocukların eğitiminde yaşanacak aksaklıkları en aza indirmek için haneler, okullar ve yerel eğitim makamları arasındaki iletişimin güçlendirilmesi de önem arz edecektir.

Haneler 2024-2025 eğitim öğretim yılına hazırlanırken öngörülen çeşitli zorluklar Suriyeli ve Afgan mülteci çocukların okula kaydını engelleme tehdidi oluşturmaktadır. En büyük endişe, mali zorluk (%52,04) olarak belirtilmiştir. Suriyeli ailelerin %56,01'i, Afgan ailelerin ise %20,41'i okul masraflarını karşılayamamaktadır. Bu durum, eğitim materyali, üniforma veya ulaşım desteği gibi hedefli mali yardım programları olmadan, birçok çocuğun eğitimden mahrum kalma riskiyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Kayıt engelleri (%28,06) de önemli bir sorun olmaya devam etmekte, kayıt sürecinde sistematik zorluklarla karşılaşan ve farkındalık eksikliği yaşayan Afgan ailelerin %44,90'ını ve Suriyeli ailelerin %26,10'unu etkilemektedir.

Ulaşım zorlukları (%15,31) da özellikle uzak veya hizmet alamayan bölgelerdeki aileler için öngörülen bir diğer engeldir. Suriyeli ailelerin yaklaşık %15,84'ü ve Afgan ailelerin yaklaşık %8,16'sı okullara ulaşmakta zorluk çektiklerini bildirmekte, bu durum okul terk riskini azaltmak için okul servisi hizmetlerine veya ulaşım

desteğine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çocuk işçiliği (%11,99) de yine bir başka kritik engel olmaya devam etmektedir. Suriyeli ailelerin %12,02'si ve Afgan ailelerin %10,20'si çocuklarının elde ettikleri gelire bel bağlamaktadır. Bu eğilimin kötüleşen ekonomik koşullar altında daha da yoğunlaşması muhtemel olduğundan çocuk koruma mekanizmalarının sisteme entegre edilmesi ve ailelere geçim desteği sağlanması elzem hâle gelmektedir.

Ayrıca, zorbalık ve dışlanma gibi olumsuz okul deneyimleri Suriyeli çocukların %8,21'ini, Afgan çocukların ise %6,12'sini etkilemektedir. Müdahale edilmediği takdirde bu sorunlar, aileleri yeniden kayıt yaptırmaktan caydırabilir veya erken okul terklerine yol açabilir. Kapsayıcı okul ortamlarının teşvik edilmesi ve öğretmenlere çocuk koruma ve farklılıklar konusunda eğitim verilmesi, sürekli katılımın sağlanmasında kilit rol oynayacaktır. Engeli olan çocuklar ise daha fazla zorlukla

Şekil 6. Önümüzdeki Eğitim Yılı Boyunca Nerede Yaşamayı Planlıyorsunuz? (Eylül 2024'ten Başlayarak)

Okul Kaydı Niyetleri

Yaşam koşulları istikrarlı görünse de okula kayıt yaptırmaya niyetleri konusunda kaygılar dikkat çekmektedir. Suriyeli ailelerin yalnızca %60'ı ve Afgan ailelerin %44'ü çocuklarını okula kaydettirmeyi planladıklarını belirtmiştir; bu durum da önemli sayıda çocuğun eğitimden dışlanma riskiyle karşı karşıya olduğuna işaret etmektedir. Engeller arasında mali güçlükler, bürokratik zorluklar ve kayıt süreciyle ilgili farkındalık eksikliği yer almaktadır.

Okula Dönüşle İlgili Temel Endişeler

Şekil 7. Çocukların Eğitim Programına Dönüşüyle İlgili En Büyük Endişe

karşılaşmaktadır. Suriyeli ailelerin %7,92'si ve Afgan ailelerin %4,08'i desteklerin ve altyapının yetersiz olduğunu bildirmiştir. Kapsayıcı eğitimde bir ilerleme sağlanmazsa engeli olan çocuklar akranlarından geride kalmaya devam edebilir.

Sosyo-kültürel engellerin de önümüzdeki eğitim öğretim yılında alınacak kararları etkilemesi beklenmektedir. Ev içi sorumluluklar (%5,36 Afgan, %4,40 Suriyeli), ruh sağlığı sorunları (%3,52 Suriyeli, %2,04 Afgan) ve erken evlilik (%1,76 Suriyeli) çocukların, özellikle de kız çocuklarının, eğitimlerine devam etmesini engelleyebilmektedir.

Ayrıca, hanelerin %37,24'ü, çocuğun yaşıyla veya eğitimin algılanan değeriyle ilgili inançlar veya ilgi eksikliği gibi çeşitli diğer nedenleri okula kayıt olmama gerekçesi olarak belirtmiştir. Bu çeşitli ve birbiri ile kesişen zorluklar, 2024-2025 eğitim öğretim yılında eğitime eşit erişimin sağlanması için kapsamlı, çok sektörlü bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

8. Temel Zorlukların Özeti

1. Kayıt Engelleri (%37,67)

Okul çağındaki birçok çocuk, okula kayıt sırasında yaşanan zorluklar nedeniyle eğitime erişimde önemli engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller, özellikle ebeveynlerin kayıt prosedürleri konusundaki farkındalık eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Sistemik gecikmeler, eksik kimlik belgeleri ve karmaşık kayıt politikaları, özellikle deprem nedeniyle yerlerinden edilen aileler gibi geçiş sürecindeki aileler için kayıt sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Bu aileler genellikle, okula yerleştirmeyi güvence altına almadan önce 40 günü bulan süreler boyunca beklemek zorunda kalmaktadır. Ayrıca, standart bir okula yerleştirme mekanizmasının bulunmaması, birçok çocuğun okul kontenjanları veya idari retler nedeniyle kayıt yaptıramamasına neden olmakta ve bu durum da çocukların eğitime erişimlerini daha da kısıtlamaktadır.

Sosyo-kültürel engellerin de önümüzdeki eğitim öğretim yılında alınacak kararları etkilemesi beklenmektedir.

2. Ekonomik Problemler (%32,19)

Uzak bölgelerde ulaşım, okul malzemeleri (çoğunlukla kırtasiye malzemeleri), üniformalar ve harçlık dâhil olmak üzere eğitim masraflarının yüksek maliyeti, birçok düşük gelirli ailenin çocuklarını okula göndermesini engellemektedir. Mali yardımların sınırlı kapsamı ise sorunu daha da kötüleştirmektedir. Zira birçok kırılgan durumdaki aile, özellikle de mülteciler, ŞEY ve diğer destek programlarına erişmekte zorluk çekmektedir. Deprem ve enflasyonun yol açtığı ekonomik sıkıntılar durumu daha da kötüleştirmiş, çocuklar eğitim programlarına devam etmekten vazgeçmeye zorlanmış, bunun yerine hane gelirine katkıda bulunmak için çocuk işçiliğine yönelmiştir.

3.Okula Ulaşım ve Mesafe (%16,21)

Kırsal kesimde ve depremden etkilenen bölgelerde, okulların uzak mesafede oluşu ve uygun fiyatlı ulaşım seçeneklerinin bulunmaması nedeniyle çocuklar, eğitime erişimde önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu sorun, yakınlarda okul bulunmayan bölgelere taşınan aileler için özellikle ciddi boyutlarda olup ulaşım maliyetlerinin bu aileler için büyük bir mali yük hâline gelmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca, özellikle uzun mesafeler katetmek zorunda olan kız çocuklarının yaşadığı güvenlik endişeleri, okula devam etme isteğini daha da azaltmakta, devamsızlık ve okulu terk riskini ise artırmaktadır.

4. Çocuk İşçiliği ve Ekonomik Kırılganlık (%14,16)

Özellikle mülteci ve düşük gelirli ailelerden gelen çocuklar, aileleri tarafından çalıştırılıyor, bu da yüksek okul terk oranlarına yol açıyor. Özellikle kız çocukları olmak üzere yaşça büyük çocuklar, çoğunlukla bakım verme gibi ev içi sorumlulukları üstlenmek zorunda kalmakta, bu durum da onların eğitim programlarına devam etme olanaklarını daha da kısıtlamaktadır. Ayrıca, birçok hanenin mali istikrarsızlığı, eğitimden uzaklaşılmasına ve hayatta kalma ihtiyaçlarının okullaşmaya göre öncelik kazanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden de çocuklar öğrenme ve kişisel gelişim açısından sınırlı fırsatlarla karşı karşıya kalmaktadır.

5. Okul Güvenliği, Zorbalık ve Sosyal Kapsayıcılık (%9,82)

Okullardaki zorbalık ve ayrımcılık, hem mülteci hem de ev sahibi topluluklardan gelen çocukları etkilemekte, psikolojik sıkıntılara ve daha yüksek oranda okul terkine yol açmaktadır. Bu olumsuz deneyimler, özellikle kırılgan durumdaki öğrenciler açısından okula devamlılığı engellemekte ve toplumdaki dışlanmanın derinleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca akran baskısı ve sosyal damgalama daha fazla zorluk yaratmakta, özellikle engeli olan çocukların eğitim sistemine entegre olmasını ve öğrenmeye tam katılımını zorlaştırmaktadır.

6. Engellilik Kapsayıcı Eğitim Önündeki Engeller (%7,31)

Engeli olan çocuklar, yardımcı öğrenme araçlarının ve uzmanlaşmış programların eksikliği sebebiyle eğitime erişimde önemli engellerle karşılaşmakta, bu durum da ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olmaktadır. Ayrıca birçok okulda rampaların, asansörlerin ve özel öğrenme materyallerinin yetersiz olması nedeniyle erişilebilirlik sınırlıdır ve bu durum bu çocukların eğitime tam olarak katılabilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, kültürel damgalama ve toplumdaki dışlanma, ebeveynleri çocuklarının engellerini açıkça konuşmaktan veya gerekli desteği istemekten alıkoymakta, kapsayıcı öğrenme fırsatlarına erişimlerini daha da kısıtlamaktadır.

**7. Aşırı
Kalabalık
Sınıflar ve
Okul Altyapısı
(%7,08)**

Kentlerde mültecilere ev sahipliği yapan bölgelerdeki aşırı kalabalık sınıflar, eğitim kalitesini önemli ölçüde düşürmekte ve öğretmenlerin öğrencilere bireysel ilgi gösterme kabiliyetini kısıtlamaktadır. Özellikle mülteci nüfusunun yoğun olduğu bölgelerdeki birçok okul, tüm öğrencileri barındıracak kapasiteye sahip olmadığı için, yer sıkıntısı nedeniyle çocuklar geri çevrilmektedir. Ayrıca depremde hasar gören okulların yeniden inşasının gecikmesi, çocukların güvenli öğrenme ortamlarına erişiminin azalmasına ve dolayısıyla eğitime erişimdeki engellerin daha da artmasına neden olmuştur.

**8. Dil Engelleri
(%6,39)**

Mülteci çocuklar, Türkçe dil desteği programlarına sınırlı erişim nedeniyle eğitimde önemli zorluklarla karşılaşmakta ve bu durum onların dersleri anlamalarını ve akademik olarak uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı seçmeli Arapça dersleri sağlamaktadır. Ancak mülteciler arasında okula kayıt yaptırmamanın önündeki en önemli engel, bu fırsata ilişkin farkındalıklarının sınırlı olmasıdır. İki dilli öğretmenlerin ve sınıf desteğinin olmaması, öğrencilerin öğrenme çıktılarına daha da olumsuz etkilemekte ve Türkçe bilmeyen öğrencilerin akranlarıyla aynı seviyede ilerlemesini ve öğrenmeye tam anlamıyla katılmasını zorlaştırmaktadır.

**9. Eğitimde
Cinsiyet
Eşitsizlikleri
(%5,25)**

Özellikle mülteci ve muhafazakâr topluluklardaki kız çocukları, erken evlilik ve ev içi sorumluluklar nedeniyle daha yüksek oranda okul terkiyle karşı karşıya kalmaktadır. Güvenlik ve tacizle ilgili endişeler ise özellikle bu tür risklerin sıklıkla arttığı kırsal ve yeterli hizmet almayan bölgelerdeki aileleri, kız çocuklarını okula göndermekten alıkoymaktadır. Bütün bu etmenler, kız çocukları için eğitim fırsatlarını önemli ölçüde kısıtlamakta ve onların akademik ilerlemelerini engellemektedir.

**10. Psikolojik
ve Travma
Sonrası
Ortaya Çıkan
Engeller
(%4,82)**

Deprem sonrası travma ve kaygı yaşayan çocuklar, genellikle odaklanmakta ve okula devam etmekte zorluk çekmektedir. Okullarda yeterli RSPSD'nin olmaması bu zorlukları daha da kötüleştirmekte, öğrencileri afet sonrası travma ve stresle başa çıkmak için gerekli kaynaklardan mahrum bırakmakta ve bu da akademik performanslarını ve iyi olma hâllerini etkilemektedir.

**11. Erken
Çocukluk
Eğitiminin
Önündeki
Engeller(EÇE)
(%3,41)**

Özellikle mülteci ve düşük gelirli ailelerin çocukları için okul öncesi eğitime erişim sınırlıdır ve çoğu aile çocuklarının erken çocukluk eğitimi programlarına kayıtlarını gerçekleştirememektedir. Ebeveynler arasında çocuklarının EÇE için “çok küçük” olduğu yönündeki yaygın algı (%59,09), düşük kayıt oranlarına sebep olmaktadır. Ayrıca erken eğitime yönelik mali desteğin eksikliği, ailelerin çocuklarını EÇE programlarına kaydettirmelerini engellemekte, bu durum çocukların erken gelişimlerini ve eğitim fırsatlarını sekteye uğratmaktadır.

12. Acil Durum Hazırlığı ve Eğitimin Sürekliliği (%3,65)

Afetlere yönelik etkili bir acil durum planlamasının olmaması, depremde etkilenen bölgelerde okulların uzun süre kapalı kalmasına ve birçok çocuğun eğitiminin aksamasına yol açmıştır. Okulların yeniden inşa sürecinin yavaş ilerlemesi, özellikle önceki öğrenme ortamlarına erişemeyen çocuklar için bu eğitim aksaklıklarını daha da kötüleştirmiştir. Ayrıca, çevrim içi eğitim veya geçici öğrenme merkezleri gibi alternatif öğrenme seçeneklerine erişimin sınırlı olması, birçok öğrencinin bu zorlayıcı zamanlarda eğitimlerine devam edebilmeleri için geçerli araçlardan yoksun kalmasına sebebiyet vermiştir.

9. Türkiye’de Eğitime Erişimin İyileştirilmesine Yönelik Öneriler

1. Eğitime Yönelik Mali Desteğin Güçlendirilmesi

Kırılgan durumdaki çocukların okula erişimini sağlamak için mali desteğin yaygınlaştırılması elzemdir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB), MEB, UNICEF ve STK’lerle iş birliği yaparak daha fazla sayıda mülteci ve depremde etkilenen aileye ulaşmak için ŞEY’in kapsamını genişletmesi ve eğitimle ilgili nakit desteğini artırmaya yönelik savunuculuk yapması önerilmektedir. Eğitim, Temel İhtiyaçlar ve Geçim Kaynakları sektörleri arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi, hane halkı desteğini iyileştirebilir, olumsuz başa çıkma mekanizmalarının önüne geçebilir ve çocukların eğitimini aksatmadan öz güveni teşvik edebilir. İhtiyaç temelli burslar, okul hibeleri ve ulaşım yardımları yaygınlaştırılmalı, okul çağında birden fazla çocuğu olan ailelere öncelik verilmelidir. ESÇG üyesi kuruluşlarla ve özel sektörle ortaklık kurmak finansmanı artıracaktır. Ayrıca yapılacak farkındalık kampanyaları da ailelerin mevcut mali yardımlara erişimini sağlamalıdır.

2. Okul Kayıt İşlemlerinin Basitleştirilmesi ve Hızlandırılması

ESÇG üyelerinin, MEB ile iş birliği içinde ve okula kayıt ve devamlılık oranlarını artırmak amacıyla, okul dışı kalmış çocukları tespit etmek ve onlara kayıt süreçleri boyunca sürekli destek sağlamak için hedefli dış erişim çalışmalarını içeren yapılandırılmış bir yaklaşım uygulaması önerilmektedir. Mülteci ailelerin kayıt süreçlerini kolaylaştırmak ve karşılaştıkları özel zorlukları ele almak için MEB, İl MEM’ler ve GİB ile iş birliği yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu devlet kurumlarıyla yapılacak düzenli toplantılar ve kurulacak iletişim, kayıt sorunlarının çözülmesine yardımcı olacaktır. Mülteci ailelerin kayıt gereklilikleri konusunda topluluk dış erişim programları aracılığıyla bilinçlendirilmesi, ailelere bilgilendirici materyaller sağlanması ve birebir yardım için eğitimli gönüllülerin görevlendirilmesi, kayıtların daha sorunsuz gerçekleşmesine olanak tanıyacaktır. Kayıtların zamanında yapılmasını kolaylaştırmak için, esnek kayıt politikaları, eksik belgeleri olan çocukların gecikmeden kayıt yaptırmalarına olanak sağlamalı ve kimlik sorunlarının çözümünü bekleyen çocuklar için geçici kayıt süreçleri kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca, birden fazla dilde materyal sağlanması, iki dilli personel istihdam edilmesi ve Türkçe konuşmayan hanelere rehberlik edecek dijital araçların geliştirilmesi yoluyla, okullarda ve eğitim ofislerinde çok dilli desteğin artırılması gerekmektedir. Mülteci kayıt sürecinin izlenmesi ve engellerin belirlenmesi için bir izleme sisteminin uygulanması süreci daha da iyileştirebilir.

3. Okula Ulaşım Zorluklarının Aşılması

Kırsal kesimde ve depremde etkilenen bölgelerde okula ulaşım zorluklarını ele almak için MEB, yerel belediyeler, uluslararası donörler ve ESÇG üyeleriyle iş birliği yaparak, devlet destekli okul servisleri ve araç paylaşımı veya yerel ulaşım ağları gibi toplum odaklı çözümler dâhil olmak üzere, uygun fiyatlı ve güvenli ulaşım seçeneklerini genişletmelidir. Yer değiştirmiş ailelere ulaşım konusunda mali yardım sağlanmalı ve okullar, özellikle kız çocukları için, eğitilmiş refakatçiler ve güvenli bırakma noktaları gibi güvenlik önlemlerini uygulamalıdır. Ayrıca ESÇG üyeleri, MEB ile iş birliği hâlinde, etkilenen topluluklara daha yakın alanlarda geçici veya uydu okullar kurulması yönünde savunuculuk yapmalı, güvenilir ve emniyetli ulaşımı sağlamak için yerel ulaşım şirketleriyle ortaklık kurmalıdır. ESÇG üyeleri ve İl MEM'lerle koordinasyon hâlinde yürütülecek dış erişim programları, aileleri ulaşım seçenekleri hakkında bilgilendirmelidir. Bu girişimlerin sürdürülebilmesi ve yaygınlaştırılması için ulusal ve uluslararası kaynaklardan sağlanacak artan bir finansman gereklidir; bu sayede özellikle uzak veya afetlerden etkilenen bölgelerde yaşayan çocuklar başta olmak üzere tüm çocuklar için eğitime eşit ve güvenli erişim sağlanabilir.

4. Okul "Altyapısının Genişletilmesi ve Yeniden İnşa Edilmesi"

Ulusal fonların sağlanması ve ayrıca altyapı iyileştirmelerini desteklenmesi ve elverişli öğrenme ortamlarının yaratılması amacıyla özel bir kurtarma fonunun oluşturulması için MEB'in stratejik liderliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Okulların yeniden inşası sürecinde, özellikle depremde etkilenen bölgelerde öğrencilere yönelik prefabrik konteyner okullar gibi geçici öğrenme alanları oluşturulmalıdır. İnşa edilecek yeni okul binalarının depreme dayanıklı olması sağlanmalı ve yeniden inşa sürecinin hızlandırılması, güvenli öğrenme alanlarının oluşturulması için kamu-özel sektör ortaklıkları teşvik edilmelidir. Buna ek olarak MEB, depremde zarar gören okulların onarım ve yeniden inşa süreci için acil kaynak ayırmalı, ayrıca sınıf mevcudu sorunlarını çözmek için İstanbul, İzmir, Gaziantep gibi aşırı kalabalık bölgelerdeki okul ağını genişletmelidir. Kapsayıcılığı sağlamak amacıyla tüm yeni ve yenilenmiş okulların engeli olan çocukların erişimine uygun olması, rampa, asansör ve yardımcı materyaller gibi gerekli altyapının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca MEB, denetimler yoluyla sürecin uyumluluğunu sağlamalıdır.

5. Sosyal Kapsayıcılığın ve Okul Güvenliğinin İyileştirilmesi

Zorbalık ve ayrımcılığın ele alınması amacıyla, okul genelinde önleyici programlar, öğretmen ve personel eğitimi ve öğrencilere yönelik gizli bildirim mekanizmaları yoluyla zorbalık karşıtı politikalar güçlendirilmelidir. MEB, sosyal medya kampanyaları ve akran liderliğindeki girişimleri içerecek, ülke çapında bir zorbalık karşıtı eylem planı geliştirmelidir. Kapsayıcı eğitim uygulamaları, kampanyalar yoluyla farkındalığın artırılması ve özellikle mülteci ve engeli olan öğrencilere yönelik kapsayıcı öğretim yöntemleri konusunda okul yöneticilerine eğitim verilmesi yoluyla teşvik edilebilir. Yerel STK'lar ve eğitim sektörü üyeleri, okulların akran destek grupları ve topluma uyum programları kurma süreçlerine yardımcı olmalıdır. Bunlara ek olarak, okul rehberlik öğretmenlerinin sayısının artırılması, travmaya duyarlı yaklaşımların müfredata entegre edilmesi ve yer değiştirme, şiddet ve doğal afetlerden etkilenen çocuklara yönelik hedefli müdahalelerin sağlanması yoluyla, RSPSD hizmetleri güçlendirilmelidir. UNICEF öncülüğündeki ESÇG üyeleri ve MEB, bireysel danışmanlık ve grup terapisi seansları da dâhil olmak üzere, okul temelli psikososyal destek hizmetlerinin genişletilmesi için iş birliği yapmalıdır.

6. Engeli Olan Öğrencilere Yönelik Desteg'in Artirilmesi

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim ve engelli dostu öğretim yöntemleri konusunda gerekli becerilerle donatılması amacıyla, uzmanlaşmış öğretmen yetiştirme programları yaygınlaştırılmalıdır. MEB, tüm öğretmenlere engellilik kapsayıcı eğitim verilmesini zorunlu kılmalıdır. Engeli olan çocukların eğitime tam katılımını sağlamak için okullara, Braille kitapları, işitme cihazları, uyarlanabilir teknolojiler gibi yardımcı cihazlar ve öğrenme materyalleri sağlanmalı, ayrıca özel eğitim sınıfları oluşturulmalıdır. MEB ve ESÇG üyeleri, bağışçı kuruluşlarla iş birliği yaparak bu ihtiyaçları desteklemek için ek kaynak ayırmalıdır. Öğrencilere daha fazla destek sağlamak için ise engeli olan çocuklara yönelik olarak bireyselleştirilmiş öğrenme planları sunulur ve özellikle kırsal ve yeterli hizmet alamayan bölgelerde erişilebilir ulaşım seçenekleri sağlanarak okul düzeyindeki yapılar güçlendirilmelidir.

7. Dil ve Alternatif Öğrenme Programlarının Geliştirilmesi

Türkiye'deki mülteci ve göçmen öğrencilere destek olmak amacıyla MEB, okullarda ve toplum merkezlerinde hızlandırılmış programlar aracılığıyla yoğun Türkçe dil kursları vermeli. Bu programlar, ana dili Türkçe olmayanlar için özel Türkçe öğretmenleri ile dil desteğini müfredata entegre etmelidir. Özellikle okul dışı kalmış çocuklara yönelik olarak yaygın eğitim ve mesleki eğitim olanakları artırılmalı, akşam sınıfları gibi esnek modeller geliştirilmelidir. Dijital öğrenme çözümlerine ve hızlandırılmış programlara yapılacak yatırımlar, alternatif eğitim yollarını güçlendirecektir. Okul sonrası kurslar, öğrenme materyalleri ve dijital kaynaklar gibi dil desteği girişimleri hayata geçirilmelidir. Öğretmenlere özel eğitim verilmeli, eğitimli öğretmenlerin görev yaptığı dil destek merkezleri kurulmalıdır. Akran destek programları ile dil dersleri ve topluluk etkinlikleri yoluyla sağlanacak aile katılımı, entegrasyonu daha da artırabilir.

Ayrıca, birçok Suriyeli mültecinin, MEB tarafından sunulan seçmeli dersler aracılığıyla Arapça okuma ve yazma öğrenme fırsatları konusundaki farkındalığının artırılması gerekmektedir. ESÇG üyelerinin, Suriyeli aileleri bu dersler hakkında aktif olarak bilgilendirmeleri ve yönlendirmeleri oldukça önemlidir. Arapça okuryazarlığı kazanmak, Suriye'ye dönmeyi ve eğitimlerine orada devam etmeyi seçen öğrenciler için daha sorunsuz bir geçiş destek olabilir.

8. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ele Alınması

Kız çocuklarının eğitime destek olmak amacıyla, sosyo-kültürel engellerin aşılması için burs ve rehberlik programlarının uygulamaya konulması gerekmektedir. MEB ve donör kuruluşların, özellikle risk altında olan ergen kız çocuklarına yönelik burs imkânlarını artırması önerilmektedir. Toplantılar, kadın rol modeller ve toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyan medya kampanyaları aracılığıyla ESÇG üyeleri, aileleri ve topluluk liderlerini kız çocuklarının eğitiminin faydaları hakkındaki tartışmalara dâhil ederek eğitim sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını daha fazla destekleyebilirler. MEB, yerel belediyeler ve ESÇG, farkındalık oluşturma çabalarına öncülük etmelidir. Özellikle uzun mesafeler kateden kız çocukları için güvenli ve destekleyici okul ortamlarının sağlanması da ayrıca önemlidir. Bu bağlamda, MEB'in, ESÇG üyeleriyle iş birliği yaparak kızlara özel okul servisleri gibi güvenli ulaşım seçeneklerini geliştirmesi ve tacizi önlemek için katı politikalar uygulaması önerilmektedir.

9.Eğitim Srekliği için Acil Durum Hazırlığının İyileştirilmesi

Acil durum ihtiyaçlarını uzun vadeli kalkınma hedefleriyle birleştiren, zamanında ve etkili bir eğitim müdahalesi sağlanması için MEB, yerel belediyeler ve insani yardım kuruluşları arasındaki koordinasyonun geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Kriz dönemlerinde öğrenme sürekliliğinin sağlanması için uzaktan öğrenme çözümleri, mobil sınıflar ve geçici öğrenme alanları gibi afet acil durum planlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca MEB, ESG ye kuruluşlarıyla ortaklık içinde, acil durum eğitim malzemelerini önceden konumlandırarak ve öğretmenlere kriz müdahale eğitimi sağlayarak proaktif adımlar atmalıdır.

10. Bölgesel Ebeveyn Anketi Analizi

10.1 Depremden Etkilenen Güneydoğu Bölgesi

Genel Bakış

Ebeveyn anketi, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için, depremden etkilenen bölgelerdeki okul devamlılığı ve eğitime erişimin önündeki engeller konusundaki temel bulguları ortaya koymaktadır. Söz konusu veriler, çocukların ve ailelerin eğitime erişim çabaları sırasında toparlanma sürecinde karşılaştıkları zorluklara ilişkin önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu bulgular, daha fazla sayıda çocuğun okula dönmesini sağlamak için paydaşların hedefli müdahaleler tasarlamalarına yardımcı olacaktır.

Anket ve Katılımcılara Genel Bakış

Anket, toplam 2.557 çocuğu kapsayan 909 aileden yanıt toplamıştır. Çocuklardan 385'inin okul dışı olduğu tespit edilmiştir. Bu sayı, ankete katılan nüfusun %15,05'ine denk gelmektedir. Söz konusu çocukların %84,94'ü okula kayıtlı olmasına rağmen, geri kalan %15'i, özellikle depremin ardından daha da artan önemli eğitime erişim sorunlarıyla karşı karşıyadır.

Okul Dışı Çocukların Demografik Dağılımı

Okul dışı çocukların cinsiyete göre dağılımı neredeyse eşit olup %51'i erkek, %49'u kız çocuğudur. Bu durum, her iki cinsiyetin de eğitime erişimde benzer engellerle karşılaştığını göstermektedir.

Yaş dağılımı analizine göre okul dışı çocukların %56'sı 6–9 yaş aralığındadır; bu da erken yaşta okulu bırakmanın kritik bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çocukların %17'si 10–13 yaş grubunda, %26'sı ise 14–17 yaş aralığındadır; bu durum, tüm eğitim kademelerinde müdahalelerin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Eğitimin Önündeki Temel Engeller

Şekil 8. Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri

Okul kayıtlarında en sık dile getirilen engel, kayıt sırasında yaşanan sorunlar olup bu durum okul dışı kalmış çocukların %36,75'ini etkilemektedir. Sistematiik engeller, dokümantasyon sorunları, okul kayıt gereklilikleri konusunda ebeveynlerin farkındalık eksikliği, adres değişikliği ve deprem nedeniyle yer değiştirme yine bu zorluklar arasında yer almaktadır.

İkinci en önemli etmen ise “Diğer” nedenler (%30,72) altında yer alıyor; yukarıdaki şekilden de anlaşılabacağı üzere, sağlık sorunları, yeniden yerleştirme sorunları ve çocukların yaşının tutmaması bu nedenlerin başlıcalarıdır.

Ekonomik problemler de önemli bir rol oynamaktadır; katılımcıların %22,29'u okul masraflarını karşılayamadıklarını belirtmektedir. Okullara olan uzaklık ve ulaşım sorunları çocukların %19,28'ini etkilemektedir; altyapı hasarları ve yer değiştirmeler eğitim tesislerine erişimi aksatmaktadır.

Ayrıca çocukların %15,06'sı bir işte çalışmakta olup bu durum onların eğitim programlarına devam etmesini engellemektedir. Uzun süreli devamsızlık (%10,84), akran zorbalığı (%9,04) ve aşırı kalabalık sınıflar (%9,04) gibi etmenler de okul terk oranlarına katkıda bulunmaktadır.

Engeli olan çocukların eğitime erişimi hâlâ bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır; ailelerin %6,63'ü engellilik kapsayıcı okul bulma konusunda zorluk yaşadıklarını bildirmektedir. Bununla beraber katılımcıların %6,63'ü eğitim fırsatları hakkında bilgi eksikliğinden söz ederek daha iyi farkındalık kampanyalarına ve dış erişim çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır.

Diğer dikkat çeken engeller arasında şunlar yer almaktadır:

- Yaşlı aile üyelerine veya kardeşlere bakım vermek de dâhil olmak üzere ev içi sorumluluklar (**%4,82**).
- Olumsuz akran etkisi (**4,22%**) de okul devamsızlığına neden olmaktadır.
- Depremde yıkılan okullar (**%4,22**) da mevcut öğrenme alanlarını kısıtlamaktadır.
- Öğretmen ve okul personelinin olumsuz etkileri (**%3,61**), eğitim programlarına devam etme motivasyonunu etkilemektedir.
- Tarım işçiliği (**%3,01**), özellikle kırsal kesimde.

Ebeveynlerin duyduğu diğer endişeler arasında eğitim materyallerinin eksikliği (%2,41), engeli olan çocuklara yönelik yardımcı cihazların yetersizliği (%1,20) ve engellilik kapsayıcı eğitim için eğitimli öğretmenlerin bulunmaması (%1,20) yer almaktadır. Bazı çocukların hasarlı veya güvenli olmayan okul binalarına dönmekten korkması (%1,20) da yine depremin öğrenciler üzerindeki psikolojik etkisini ortaya koymaktadır.

10.2 İstanbul Ebeveyn Anketi Bulguları

Genel Bakış

Bu ebeveyn anketi, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için okula dönüş verilerinin bir analizini sunmakta, çocukların eğitime erişimde karşılaştıkları zorlukları vurgulamaktadır. Veriler, okul dışı çocukların oranı, okul devamlılığını engelleyen temel engeller ve etkilenen öğrencilerin demografik dağılımı hakkında fikir vermektedir. Elde edilen bulguların amacı, politika yapıcılar, eğitimcileri ve insani yardım kuruluşlarını bu zorlukları ele alma ve okul kayıt oranlarını iyileştirme çabalarında bilgilendirmektir.

Anket ve Katılımcılara Genel Bakış

Toplamda 692 ailenin katıldığı anket, çeşitli bölgelerden 1,879 çocuğu kapsamaktadır. Bu çocuklardan 348'inin okul dışı olduğu tespit edilmiştir; bu sayı, ankete katılan toplam nüfusun %18,5'ini oluşturmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğu (%81,47) okula kayıtlı olmasına rağmen, önemli bir kısmı çeşitli engeller nedeniyle eğitime erişememektedir.

Okul Dışı Çocukların Demografik Dağılımı

Veriler, erkek çocuklarının (%57) kız çocuklarına (%43) kıyasla eğitim programlarına devam etmeme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde okul dışı kalmış çocukların en büyük kısmı (%59) 6-9 yaş aralığındadır; bu da erken yaşta okul terki konusunda endişelere yol açmaktadır. Ayrıca, okul dışı çocukların %28'inin 14-17 yaş aralığında olması, ortaöğretime devam etmede potansiyel zorlukların varlığını ortaya koymaktadır. Geriye kalan %13'lük kesim ise diğer yaş kategorilerinde yer almakta, bu durum da okul devamsızlığının farklı yaş gruplarında sürdüğüne işaret etmektedir.

Eğitimin Önündeki Temel Engeller

Şekil 9. Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri

Anket, çocukların eğitim programlarına devam etmemesinin çeşitli temel nedenlerini ortaya koymuştur. En sık dile getirilen engel ekonomik problemler olmuş, ailelerin %40,88'i okul masraflarını karşılayamadıklarını belirtmiştir. Bunu, bürokratik ve idari engellerin çocukların okula kaydolmasını engellediği kayıt sürecinde karşılaşılan sorunlar (%27,74) takip etmektedir.

Bir diğer önemli engel ise ulaşım zorluklarıdır. Anket katılımcılarının %18,98'i ulaşım ile ilgili zorlukları, okul devamlılığının önünde bir engel olarak tanımlamıştır. Ayrıca okulda veya okul yolunda karşılaşılan zorbalık, çocukların %11,68'ini etkilemekte ve eğitimlerine devam etmelerini engellemektedir. Çocuk işçiliği (%9,49) de başka bir önemli sorundur. Çünkü bazı çocuklar eğitim programlarına devam etmek yerine ailelerine destek olmak için çalışmak zorunda kalmaktadır.

Toplumsal etkiler de çocukların eğitimi üzerinde rol oynamaktadır. Katılımcıların %9,49'u, eğitim programına devam etmeyen diğer çocukların olumsuz akran etkisinin, kendi çocuklarını okula kaydolmaktan caydırdığını belirtmiştir. Ayrıca çocukların %8,03'ü uzun süredir eğitim programlarına devam etmemekte ve bu durum da onların eğitime yeniden entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

Dile getirilen diğer zorluklar arasında ise aşırı kalabalık sınıflar, engellilik kapsayıcı eğitime erişimde yaşanan zorluklar, eğitim fırsatları konusunda farkındalık eksikliği ve yaşanan depremler nedeniyle okul altyapısında meydana gelen hasarlar yer almaktadır. Bazı aileler ayrıca, okul binalarındaki güvenlik ve engeli olan çocuklara eğitim verecek öğretmen eksikliği konusunda da endişelerini dile getirmiştir.

10.3 Ege Bölgesi Ebeveyn Anketi Bulguları

Genel Bakış

Anket, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için Ege Bölgesindeki okula dönüş durumunun derinlemesine bir analizini sunmaktadır. Veriler, okul dışı çocukların tespitine, okula kaydolmanın önündeki zorluklara ve demografik bilgilere odaklanmaktadır. Elde edilen bulgular, karar vericilerin eğitime ilişkin temel engelleri ele almalarına ve daha yüksek bir kayıt oranının sağlanmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Anket ve Katılımcılara Genel Bakış

Anket için 237 aileden yanıt toplanmış, böylece Aydın, Antalya, Balıkesir, Denizli ve İzmir'in de aralarında bulunduğu Ege Bölgesindeki birçok ilde, toplamda 662 çocuk hakkında veri elde edilmiştir. Bu çocuklardan 94'ünün okul dışı olduğu tespit edilmiştir. Bu sayı, ankete katılan nüfusun %14,1'ine denk gelmektedir. Çocukların %85,80'i bir okula kayıtlı olmasına rağmen, önemli bir kesim hâlâ eğitime erişimde zorluklarla karşılaşmaktadır.

Okul Dışı Çocukların Demografik Dağılımı

Bölgedeki okul dışı çocukların cinsiyet dağılımı dengeli olup %54'ü kız, %46'sı erkek çocuğudur. Bu durum, eğitime erişimdeki engellerin mutlaka cinsiyete bağlı olmadığını, daha çok geniş çaplı sosyoekonomik ve lojistik faktörlerden etkilendiğini göstermektedir.

Yaş grubu dağılımına bakıldığında okul dışı kalmış çocukların %37'sinin 6-9 yaş aralığında bulunduğu, dolayısıyla erken yaşta okul terklerinin endişe verici olduğu görülmektedir. Ayrıca, çocukların %32'si 10-13 yaş grubunda, %31'i ise 14-17 yaş arasındadır. Bu örüntü, okul terklerinin tüm eğitim kademelerinde meydana geldiğini ve farklı yaş gruplarına özel müdahalelerin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Eğitimin Önündeki Temel Engeller

Şekil 10. Çocukların Eğitim Programına Devam Etmeme Nedenleri

Çocukların eğitim programına devam etmemelerinde çeşitli zorluklar rol oynamaktadır. En sık dile getirilen engel ise kayıt sürecinde yaşanan sorunlar olup bu, okul dışı kalan çocukların %45,45'ini etkilemektedir. Ayrıca bürokratik engeller ve idari zorluklar birçok çocuğun okula başarıyla kaydolmasını engellemektedir.

Bir diğer önemli faktör ise "Diğer" nedenlerdir (%32,47). Bu nedenler arasında, okul devamlılığını etkileyen kişisel, ailevi veya belgelenmemiş sorunlar yer almaktadır. Ekonomik problemler de önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcıların %22,08'i okul masraflarını karşılayamadığını belirtmiştir.

Ayrıca çocukların %7,79'u bir işte çalışmakta, %6,49'u ise okulda veya okula giderken akran zorbalığına maruz kalmakta ve okula devam etmekten vazgeçmektedir. Tarım işçiliği (%5,19) de özellikle kırsal kesimde okul katılımını etkilemektedir.

Diğer engeller arasında engellilik kapsayıcı eğitime erişim sorunları (%5,19), depremler nedeniyle okullarda meydana gelen hasarlar (%5,19) ve çocukların uzun süre eğitim programlarına devam etmemesi (%3,90) yer almaktadır; bu durum, yeniden entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Olumsuz akran etkisi (%2,60) ve öğretmenler ile okul personelinin gelen olumsuz etkiler (%2,60) gibi sosyal etkenler de okula devamı ayrıca engellemektedir.

Diğer dikkate değer engeller arasında ise ulaşım sorunları (%1,30), eğitim fırsatları konusunda farkındalık eksikliği (%1,30), aşırı kalabalık sınıflar (%1,30) ve okul altyapısıyla ilgili güvenlik endişeleri (%1,30) yer almaktadır.

